

Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) Odaklı Sürdürülebilirlik Raporlaması

Onur Özevin¹

Özet

Sürdürülebilirlik raporlaması tüm dünyada gönüllülük esasından zorunluluk esasına geçmekte ve hızla yaygınlaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı sürdürülebilirlik raporlamasına dair mevcut durumu, güncel gelişmeleri ve geleceğe yönelik beklentileri incelemektir. İlk olarak, sürdürülebilirlik raporlamasında kullanılan mevcut uluslararası standart ve çerçeveler ele alınmıştır. Özellikle, ISSB (Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu), GRI (Küresel Raporlama Girişimi) ve CSRD (Avrupa Birliği Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi) gibi önemli organizasyonlar arasındaki uyum sağlama çabaları incelenmiştir. Bunun yanında sürdürülebilirlik raporlaması ve güvence denetimine yönelik eleştirilere yer verilmiştir. Başta gelen eleştiriler düzenleyici kurum ve standartlardaki çok başlılık, sürecin kompleksliği ve maliyetlere yöneliktir. Raporlamadaki artan önem ve gerekliliklerle birlikte, uluslararası düzeyde standartların birleştirilmesi ve sadeleştirilmesi adına atılan adımlar ve işletmelere sağladığı faydalar ele alınmaktadır. Geleceğe yönelik olarak, yapay zeka ve blokzincir gibi teknolojilerin sürdürülebilirlik raporlamasına olumlu etkileri olacağı öngörülmektedir. Bu teknolojilerin veri toplama, analiz etme ve şeffaflık sağlama süreçlerini nasıl kolaylaştırabileceği ve hızlandırabileceği üzerinde durulmaktadır. Yapay zekanın veri analizlerini hızlandırarak, şirketlerin sürdürülebilirlik performansını daha hızlı değerlendirmelerini sağlarken, blokzincir teknolojisinin raporlama süreçlerinde güvenliği ve şeffaflığı artırma potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, sürdürülebilirlik raporlamasının etkinliğini artırmak ve yaygınlaştırmak için şirketlere yönelik eğitim, mentörlük ve teknoloji desteği sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu unsurların, sürdürülebilirlik raporlamasının daha verimli hale gelmesine, prosedürden öte bir performans aracı olarak görülmesine, daha geniş kapsama alanına ulaşmasına ve global çapta daha tutarlı bir uygulama standardının oluşmasına katkı sağlayacağı savunulmaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, onurozevin@ibu.edu.tr, 0000-0002-1347-502

1. Giriş

Sürdürülebilirlik, ilk olarak çevre odaklı bir kavram olarak doğmuş, ancak zamanla daha geniş bir kapsam kazanarak ekonomik ve sosyal boyutları da içeren çok yönlü bir yapıya dönüşmüştür. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun (Brundtland Komisyonu) 1987 yılında sunduğu rapor, sürdürülebilirliğin tanımını “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılaması” şeklinde belirtmiş, bu çerçevede ekonomik büyüme ile çevresel koruma arasında bir denge sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır (Brundtland Report, 1987). Bugün sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel etkileri değil, aynı zamanda iş dünyasının sosyal ve yönetimle ilgili sorumluluklarını da içerecek şekilde geniş bir perspektifte ele alınmaktadır.

İşletmeler açısından sürdürülebilirlik, ekonomik beklentilerin çevresel ve sosyal duyarlılıkla dengeli biçimde değerlendirilmesidir. Sermaye piyasalarının bilgi talebi, özellikle sürdürülebilir yatırımcıların yatırım kararlarında hem finansal hem de finansal olmayan bilgileri dikkate aldıklarını göstermektedir (Arnold ve diğ., 2012). İşletmelerin sorumluluk alanlarının genişlemesiyle çevre, istihdam, toplumsal ilişkiler, etik gibi konuların ön planda tutulduğu sosyal raporlar oluşturulmaya başlanması yeni değildir (Şahin ve Çankaya, 2018). İşletme faaliyetlerinin dar bir bakış açısıyla sınırlandırdığı, kârı ve kârlılığı öncelikli kabul edip sosyal ve çevresel olayları geri planda bıraktığı, çevresel etkiler yaratan kurumsal faaliyetlerin değerlendirilmesinde eksikliklerin olduğu şeklinde eleştirilere muhatap olan finansal raporlama yerini hızla çok boyutlu raporlamaya bırakmaktadır (Schaltegger ve Burrit, 2010). Sürdürülebilirlik raporlaması olarak anılan bu raporlama, işletmelerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini değerlendirmeleri ve paydaşlarla bu bilgileri paylaşmaları için zemin sunmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, dünya çapında kuruluşların ESG performanslarını paydaşlarına iletme çabalarının bir parçası olarak giderek yaygınlaşmaktadır (Sánchez ve Martínez-Ferrero, 2018). Sürdürülebilirlik raporlamasının temel itici güçleri ise hissedar servetini maksimize etme, kurumsal meşruiyeti sürdürme ve kurumsal itibar risklerini yönetme olarak kabul edilmektedir (Adams ve Whelan, 2009). Bu raporlama türü, şirketlerin değerlerini, önceliklerini ve eylem planlarını şeffaf bir şekilde paylaşmaları için önemli bir kanal olarak hizmet vermekte ve geleneksel finansal muhasebe ötesinde genişletilmiş nitel bilgiler talebini karşılamaktadır (Guthrie ve Farneti, 2008).

Sürdürülebilirlik raporlaması üzerine yapılan araştırmalar giderek artan bir önem kazanmış ve bu araştırma alanını sistematikleştirmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların bir kısmı sürdürülebilirlik

raporlamasıyla ilgili özel konulara (Bakos ve diğ., 2020; Graymore 2014; Kumbalı ve diğ., 2022; Klovienne ve Speziale, 2014; Pérez, 2015) veya belirli bir ülke/sektöre, (Gao ve diğ., 2005; Özer 2010; Branco ve Delgado, 2011; Guan ve Noronha, 2013; Barkemeyer ve diğ., 2015) odaklanırken, diğerleri daha genel bir yaklaşım benimsemiştir (Burritt ve Schaltegger, 2010; Erol ve Ayboğa 2021; Şahin ile Çankaya 2018; Hahn ve Kühnen, 2013). Bu çalışma, global çapta hızla yayılan ve gönüllülük esasından zorunluluğa doğru bir geçiş süreci yaşayan sürdürülebilirlik raporlaması konseptinin geçmiş, bugün ve geleceğini tartışmak amacıyla hazırlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlamasının bir prosedür olmanın ötesine geçerek firmalara önemli faydalar sağlayan bir performans yönetim aracı olarak görülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu gelişme ve faydaların yanında sürdürülebilirlik raporlamasını zorlaştıran ve yayılmasını engelleyen faktörler de çalışmada ele alınmıştır. Özellikle standartlar konusunda çok başlılık metodolojik bir karmaşaya sebep olmaktadır. Çalışma özellikle sürdürülebilirlik raporlamasının geleceği ile ilgili eğitim, teknoloji ve standartlaşma alanlarında potansiyel iyileştirmeler hakkında önemli öngörüler sunmaktadır.

2. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilirlik Raporlaması

Son yıllarda hayatın birçok alanda sıkça karşılaşılan sürdürülebilirlik kavramı esas olarak geri kazanımı imkânsız olan kaynakların kullanım potansiyelinin korunmasına dair bir tüketim stratejisini ifade etmektedir. Ancak sadece tüketimle sınırlı olmayıp sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları da içeren geniş bir kapsama sahiptir. Modern yaşam koşulları altında ekosistemin hızla bozulması sürdürülebilir bir gelecek için yeni politikalar üretme ve uygulama ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla toplum, çevre, endüstri gibi tüketimin geniş perspektifinde kaynakların verimli kullanımı prensibi kurumsal politika haline gelmektedir (Özevin, 2022a).

Sürdürülebilirlik konseptinin firma bazında uygulamalarına kurumsal sürdürülebilirlik, bu sürdürülebilirliğin hedeflere veya standartlara uyumunun raporlanmasına sürdürülebilirlik raporlanması denmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, bir ticari organizasyonun sosyal, kültürel, yasal, politik, ekonomik ve çevresel boyutlar dahil olmak üzere daha geniş çevresiyle etkileşimlerinden kaynaklanan zararlar ve faydalarla ilgilidir. Bu yönüyle kurumsal sürdürülebilirlik şirketin iç işleriyle sınırlı olmayıp dış paydaşlarında etki alanına giren bir konudur. Dolayısıyla sürdürülebilirlik etkilerinin ölçümü ve raporlanması şirket, toplum, devlet ve diğer çevreler için önemli bir süreçtir (Özevin, 2022a).

Sürdürülebilirlik raporlaması, geleneksel muhasebe sisteminin yalnızca finansal raporlamanın ötesine geçerek, aynı zamanda ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyet sonuçlarını da raporlama sürecine dahil edilmesini sağlamıştır. İşletmeler kurumsal sürdürülebilirlik raporlamasını çeşitli stratejik hedefler doğrultusunda gerçekleştirmektedirler. Bu hedefler arasında çevresel farkındalığın artırılması, kurumsal mesajların içsel ve dışsal paydaşlara iletilmesi, şeffaflık yoluyla kredibilitenin güçlendirilmesi, yasal izinlerin alınması, işletme etkinliğinin ve çalışan iş tatmininin artırılması gibi unsurlar yer almaktadır (Kolk, 2004). Ayrıca, bu raporların işletmelerin gelişme fırsatlarını değerlendirmelerinde ve sürdürülebilir bir yapı kazanmalarında önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında global planda sürdürülebilir kalkınma hedefleri sürdürülebilirlik raporlamasının da itici gücü olmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, sürdürülebilir kalkınmaya katkıyı göstermeyi amaçlar (Beyne ve diğ., 2021). Throsby (2017), sürdürülebilir kalkınmayı yönlendiren beş ilke belirlemiştir. Bu ilkeler şunlardır: (1) **Nesiller arası adalet** (farklı nesillerin kaynaklardan aynı avantajlara sahip olması), (2) **Nesil içi adalet** (aynı nesildeki bireylerin kaynaklardan eşit şekilde faydalanması), (3) **Çeşitliliğin önemi** (ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma için çeşitli yaşam süreçlerine ihtiyaç duyulması), (4) **Birbirine bağlılık** (ekonomik, sosyal ve çevresel sistemlerin birbirine bağlı olması ve birbirinden bağımsız olarak ele alınamaması), (5) **Geri döndürülemez sonuçlara karşı önlem alınması** (insan faaliyetlerinin sürdürülebilirlik üzerinde geri dönülemez sonuçlar yaratma ihtimaline karşı önlem alınması).

Uluslararası örgütler sürdürülebilir kalkınma için hedefler belirlemiş ve bu hedeflere uyumun teşviki için aksiyon planları oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SHK) bunların başında gelmektedir. Sürdürülebilirlik raporlama standartları, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini desteklemek amacıyla işletmelerin ESG performanslarını şeffaf bir şekilde değerlendirmesi ve raporlaması için oluşturulmuştur. İlk olarak 1997 yılında **Global Reporting Initiative (GRI)** tarafından geliştirilen bu standartlar, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma için belirlenen hedeflere katkılarını ölçmeyi ve toplumla paylaşmayı amaçlar. 2021 yılında **International Sustainability Standards Board (ISSB)**, bu çabaları daha uyumlu ve küresel bir çerçeveye oturtarak kalkınma hedefleriyle daha güçlü bir bağ kurmayı hedeflemiştir. Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması süreci, küresel gelişmelere paralel olarak ilerlemiştir. **2021 yılında yayımlanan Yeşil Mutabakat Eylem Planı** ve Türkiye’nin **2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi**, bu alandaki çalışmaların hızlanmasına katkı sağlamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), büyük şirketler için ESG raporlamasını teşvik eden

düzenlemeler getirmiş, özellikle Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler için sürdürülebilirlik raporlamasını zorunlu hale getirmiştir.

ESG, sürdürülebilirlik raporlamasının üç temel boyutunu tanımlayan bir kısaltma olarak Çevresel (Environmental), Sosyal (Social) ve Yönetişim (Governance) kavramlarını ifade eder. ESG odaklı raporlama, işletmelerin yalnızca finansal performanslarını değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik performanslarını da değerlendirmek için kullanılan bir araç olarak öne çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda, yatırımcılar, müşteriler ve toplumun diğer paydaşları, işletmelerden yalnızca kâr elde etmelerini değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal sorumluluklarını da yerine getirmelerini beklemektedir (Friede, Busch & Bassen, 2015). ESG odaklı sürdürülebilirlik raporlaması, bu beklentilere yanıt vermek üzere geliştirilmiş bir araç olarak görülmektedir. Bu raporlama türü, şirketlerin değerlerini, önceliklerini ve eylem planlarını şeffaf bir şekilde paylaşmaları için önemli bir kanal olarak hizmet vermekte ve geleneksel finansal muhasebe ötesinde genişletilmiş nitel bilgiler talebini karşılamaktadır (Guthrie & Farneti, 2008).

3.ESG Odaklı Sürdürülebilirlik Raporlamasının Gelişimi ve Bu Alandaki Küresel Eğilimler

Sürdürülebilirlik raporlamasındaki artış, kuruluşların yalnızca ekonomik performansları değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel etkileri hakkında da bilgi verme eğilimini yansıtmaktadır. Yatırımcılar, şirketler hakkında daha fazla bilgi edinmek için finansal raporların ötesinde sürdürülebilirlik raporlarına ilgi duymaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik hedefine ulaşmak için izlenmesi gereken yolları ifade eder. Bu amaçla oluşturulmuş çeşitli anlaşmalar bulunmaktadır: İklim Değişikliği (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Madde 6), Biyoçeşitlilik (Biyoçeşitlilik Sözleşmesi Madde 13), Afet Risk Azaltımı (Sendai Afet Risk Azaltımı Çerçevesi 2015–2030) ve Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim (10 Yıllık Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Programları Çerçevesi 2012–2021) gibi (UNESCO, 2021). Ancak 2000 yılına kadar belirlenen sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmamıştır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik için belirli hedeflerin konulması gerektiği ortaya çıkmıştır. 2015 yılında BM, 2030 yılına kadar ulaşılması amaçlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) belirlemiştir. Uluslararası anlaşmalar ve kuruluşlar SHK'nın bir alt boyutu olarak sürdürülebilirlik raporlamasını önemsemekte ve teşvik etmektedir. Küresel planda sürdürülebilirlik raporlamasının tarihsel süreci aşağıdaki şekilde takip edilebilir (KGK, 2023)

- 1972 Roma Kulübü tarafından “Büyümenin Sınırları” isimli rapor yayımlandı.

- 1987 BM öncülüğünde “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland Raporu) yayımlandı
- 1992 BM tarafından Rio’da Çevre ve Kalkınma Zirvesi düzenlendi.
- 1997 BM öncülüğünde Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative, GRI) kuruldu
- 2000 Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) imzalandı.
- 2010 Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC) kuruldu.
- 2011 Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (SASB) kuruldu.
- 2015 BM üyesi ülkelerce 2030 yılında ulaşılması planlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SDG) kabul edildi.
- 2016 Paris İklim Anlaşması imzalandı.
- 2017 TCFD Tavsiyeleri yayımlandı.
- 2019 AB Yeşil Mutabakatı yayımlandı.
- 2019 AB Taslak Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi yayımlandı.
- 2019 ISSB Kuruldu. İki Prototip yayımlandı.
- 2021 Değer Raporlama Vakfı (VRF) SASB ve IIRC birleşti.
- 2021 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP26)
- 2021 İklim Açıklama Standartları Kurulu ve Değer Raporlama Vakfının birleştirileceği duyuruldu.
- 2022 ISSB iki adet taslak standardı kamuoyu görüşüne açtı.
- 2023 AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi yürürlüğe girdi.

Süreç içerisinde sürdürülebilirlik raporlaması yaygınlaşmaya devam etmektedir. KPMG’nin şirketlerin sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili yaptığı ankete göre, 1993 yılında 52 ülkedeki en büyük 100 şirketin %12’si sürdürülebilirlik raporlaması yaparken, bu oran 2020’de %80’e yükselmiştir. 1997 yılında Fortune 500 listesinde yer alan, dünya çapındaki en büyük 250 şirketin %35’i sürdürülebilirlik raporlaması yapmaktayken, 2020’de bu oran %96’ya ulaşmıştır (Threlfall vd, 2020).

Sürdürülebilirlik raporlamasında kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, 1997 yılında John Elkington tarafından ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların birlikte ele alındığı Üçlü Dip Çizgi (Triple Bottom Line) yaklaşımı ile ortaya çıkmıştır. İşletmelerin sosyal ve çevresel yönlerine ilişkin raporlama yapması, ilk olarak 1970’lerde hem akademik hem de yönetsel anlamda önemli bir ilgi görmeye başlamıştır (Kolk, 2005). Bu kavram, o dönemde “bir kurumun toplum üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerinin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi ve raporlanması” olarak tanımlanmış ve hem iç yönetim hem de dış hesap verebilirlik amacı taşımıştır (Epstein ve diğ., 1976). Türkiye’de 2022 yılında işletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması oranlarında bir düşüş gözlenirse de ülkemizde sürdürülebilirliğin kurumsal yönetim ilkeleri dahilinde yönetilmesi için girişimler veya çalışmaların olduğu izlenmektedir. Türkiye’de sürdürülebilirlik ve raporlaması konusunda SPK ve BİST ve sonrasında KGK öncülüğünde yürütülen önemli girişimler mevcut olup, bu girişimlerden bazıları şu şekildedir (Yüksel, 2024):

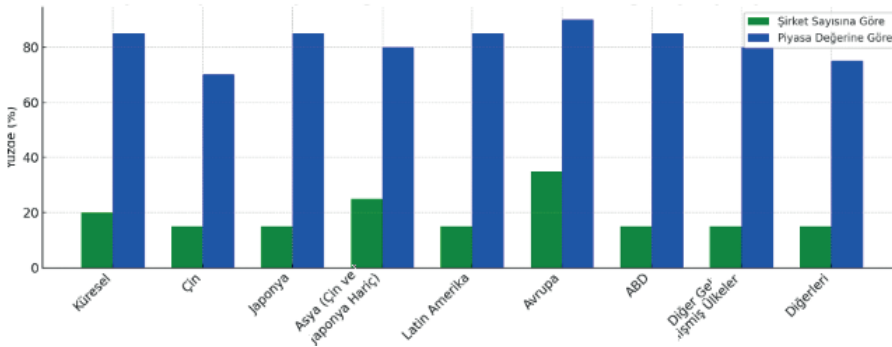
- Sürdürülebilirlik Platformu’nun oluşturulması, BİST (2013)
- “Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi”nin yayımlanması BİST (2014)
- BİST Sürdürülebilirlik Endeksi’nin oluşturulması BİST (2014)
- Paydaşlar ile Bildirge imzalanarak Sürdürülebilirlik Platformu resmîyet kazanması BİST (2015)
- “Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi 2020-Gelecekte Var Olmak-Çevresel, ESG Faktörlerinin Raporlanması BİST sürdürülebilirlik ilkeleri uyum çerçevesinin yayımlanması BİST (2020)
- BİST Sürdürülebilirlik 25 Endeksi’nin oluşturulması, BİST (2022)
- Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının (TSRS) yayınlanması KGK (2023)

Dünyada hızla yaygınlaşan bu raporlama konsepti Türkiye’de henüz gelişim aşamasındadır ve şirketlerin bu raporların uzun vadeli faydalarının farkında olmadıkları söylenebilir. Çoğu raporun halkla ilişkiler amaçlı hazırlandığı, detaylı iç değerlendirmelerden yoksun olduğunu vurgulanmaktadır. Sürdürülebilirlik anlayışının kurum kültürüne entegre edilmesi ve raporlamanın iyileştirme aracı olarak kullanılması bir gerekliliktir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016). Fortune Türkiye & CRIF Türkiye Sürdürülebilirlik Araştırması, Türkiye’nin en büyük şirketlerinin yer aldığı Fortune 500 Türkiye sıralamasındaki 500 şirketten sadece 88 şirketin sürdürülebilirlik performansını ölçümleyecek paylaşılabilir yeterli veri setine sahip olduğunu

ortaya koymuştur (FortuneTürkiye, 2023). Çevre raporlama platformu CDP'nin 2023 yılı İklim Değişikliği ve Su Programı Türkiye sonuçlarına göre, 2023 yılında, CDP'nin üç temel programı olan iklim değişikliği, su güvenliği ve ormansızlaşma kapsamında çevresel verilerini açıklayan şirketler %36'lık artış ile raporlama yapan şirket sayısı 116'ya ulaşmıştır. Türkiye'den 50 şirketin dahil edildiği IFAC araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de sürdürülebilirlik açıklaması yapan şirket sayısı 2019, 2020 ve 2021 yıllarında sırasıyla; 36, 41 ve 44'tür (IFAC, 2023) Veriler Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirket sayısının düşük olduğunu ve artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

ABD'de Ernst ve Ernst araştırmaları, on yıl boyunca yaşanan gelişmeleri izleyerek 1978 yılı itibarıyla Fortune 500 şirketlerinin %90'ının yıllık raporlarında sosyal performanslarına kısıtlı da olsa yer verdiğini göstermiştir (Kolk, 2005). İlk dalganın ardından bir süre ivme düşüşü izlenen raporlama trendi 1980'lerin sonlarında yeniden gündeme gelmiştir. Bu raporlama çerçevesi, çevresel konulara özel bir odaklanma ile ve dış hesap verebilirlik boyutuna ağırlık verilerek, sivil toplum kuruluşlarının (STK) baskılarının etkisi altında gerçekleşmiştir. Eastman Kodak ve Norsk Hydro şirketlerinin, 1989 yılında çevresel raporlar yayınlamasından bu yana bu uygulama, özellikle ayrı raporlar halinde yayımlanarak büyük ölçüde yaygınlaşmıştır. Dünya genelinde toplam piyasa değeri 98 trilyon ABD doları olan 43.970 halka açık şirketin yaklaşık 9.600'ü, 2022 veya 2023 yıllarında sürdürülebilirlikle ilgili bilgileri açıklamıştır. Sürdürülebilirlik bilgisi açıklayan bu şirketler, küresel piyasa değerinin %86'sını temsil etmektedir (OECD, 2024)

Grafik 1. Şirket Sayısına ve Piyasa Değerine Göre Sürdürülebilirlik Bilgisi Açıklayan Şirketler

Kaynak: OECD Global Corporate Sustainability Report (2024)

Grafik 1’de yeşil sütunlar şirket sayısına göre sürdürülebilirlik bilgisi açıklayanların oranı, mavi sütunlar ise piyasa değeri açısından açıklama yapan şirketlerin oranını göstermektedir. İlk bakışta gelişmiş ülkelerde sürdürülebilirlik raporlamasının daha yaygın olduğu göze çarpmaktadır. OECD raporunda ayrıca sektörler ve bölgelere göre sürdürülebilirlik bilgisi açıklayan şirketlerin oranlarının farklı olduğu vurgulanmaktadır. Avrupa ve ABD, genel olarak en yüksek oranlara sahipken, özellikle altyapı ve gıda sektörlerinde öne çıkmaktadır. Küresel düzeyde madencilik ve gıda sektörleri yüksek oranlarla dikkat çekerken, yenilenebilir kaynaklar ve hizmetler bazı bölgelerde oldukça düşük oranlara sahiptir. Bu, sürdürülebilirlik raporlamasında bölgesel farklılıkların belirgin olduğunu göstermektedir. Literatürde sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik çalışmaların farklı ülke ve sektörler bağlamında ele alınması, bu alandaki uygulamalara yönelik çeşitli eksiklikleri ve iyileştirme alanlarını ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerde sürdürülebilirlik rapor sayıları daha fazladır ve raporlama niteliksel özellikler taşımaktadır (Gao ve diğ., 2005). Özer (2010), 2005-2008 yılları arasında Avrupa ve ABD’deki sürdürülebilirlik raporlarını karşılaştırmış, Avrupa’daki işletmelerin daha sürdürülebilir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Barkemeyer ve diğerleri (2015), 30 farklı ülkeden 933 sürdürülebilirlik raporunun içerik analizini yaparak, içeriğin ülke ve sektöre bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Huang ve Wang (2010), Çin’deki sürdürülebilirlik raporlarının yıllar içinde arttığını belirtmiş, raporların çevresel etkileri yönetmedeki rolüne dikkat çekmiştir. Håbek (2014), Polonya’daki işletmelerin uluslararası standartları takip ettiğini ancak KOBİ’lerin raporlama süreçlerinde zorluklar yaşadığını ortaya koymuştur. Ikpör ve diğerleri (2022), Nijerya’da sürdürülebilirlik raporlamasının ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini incelemiş ve bu uygulamaların benimsenmesinde düzenleyici baskılar ve uluslararası standartlara uyumun belirleyici olduğunu belirtmiştir. Graymore (2014), sürdürülebilirlik raporlamasında teorik yaklaşımlar ile pratik uygulamaların dengelenmesine odaklanmıştır. Tüm bu çalışmalar sürdürülebilirlik raporlamasının ülkelere ve sektörler göre farklılık gösterdiğini, gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir.

4. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Temel Unsurları

ESG odaklı sürdürülebilirlik raporlaması, son birkaç on yılda kurumsal dünyada artan bir öneme sahip olmuştur. Yatırımcılar ve paydaşlar, bir şirketin faaliyetlerinin daha geniş etkisini anlamak istedikçe, yatırım analizlerinde ve karar alma süreçlerinde çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerinin dahil edilmesi giderek daha önemli hale gelmiştir. Yatırım

kararlarının etik kılavuzlara ve sürdürülebilirliğe dayandırılması eğilimi, yatırım analizinde ESG kriterlerine daha fazla odaklanılmasına yol açmıştır (Waas, 2021). Kurumsal sürdürülebilirlik hedefini gerçekleştirebilmek için, kurumların ekonomik, sosyal ve çevresel sermaye temellerini korumaları ve güçlendirmeleri gerekmektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002). Kurumsal sürdürülebilirlik temelde 3 boyutta değerlendirilmektedir. Bununla birlikte bu boyutlara ait kriterlerin ne olması gerektiği konusu tartışmalıdır. Sürdürülebilirlik raporlama standartları ve sürdürülebilirlik performansının ölçümü için sürdürülebilirliğin 3 boyutunun altında birçok farklı gösterge yer alabilir.

<i>Tablo 1: Sürdürülebilirlik göstergelerinin kompleksliği</i>						
Veri toplamada artan zorluk ↓	Kurum içi göstergeler			Yönetim göstergeleri	Paydaş, partner ve ürün göstergeleri	
	Rüşvet ve yolsuzluk	Adil Ticaret	İş Yoğunluğu	Denetim	İtibar	Kurumsal vatandaşlık
	Nakliye	Davranış kuralları	Çeşitlilik ve Fırsat eşitliği	Yönetim sistemleri	Ürün sunumu	Etnik ürünler
	Hava	Çalışma Koşulları	Hastalık	İş performansı	Aile dostu	Tedarikçiler/taşeronlar
	Çevre Eğitimleri	Kalite	Eğitim ve çalışan gelişimi	Uyum	Lokal komünite	Paydaşlar
	Su	Çevresel maliyetler	Çalışan faydaları	İş sağlığı ve güvenliği	Sosyal performans raporlaması	İş ortakları
	Enerji	Atık	İş yaratma	Sağlık ve Güvenlik	Raporlama	Müşteriler
Artan dış odaklılık →						

Kaynak: Wood, 2010

Bu göstergeler, kurum içi ve kurum dışı göstergeler olarak ikiye ayrılabilir ayrıca kamuya açık ve açık olmayan bilgi kaynaklarına sahiptirler. Bununla doğru orantılı olarak verilerin erişilebilirliği farklılaşmaktadır. En uygun göstergeyi seçmek için bir dizi sıralama kriterinin geliştirilmesi ve kullanılması faydalı olabilir. Bilinen sürdürülebilirlik endekslerinden biri tarafından belirtilen göstergelere uyum sağlamak en kolay ve en etkili yoldur. Ancak şirket özel amaçları için farklı indikatörler de belirleyebilir. En sık kullanılan ESG boyutlarına ait kriterler aşağıda incelenmiştir.

4.1. Çevresel (Environmental) Göstergeler:

Çevresel sürdürülebilirlik, çevre üzerinde yaratılan olumsuzlukların azaltılması, biyoçeşitliliğin korunması ve insanların ihtiyaçlarını giderirken ekosistemin dengeli, dayanıklı ve bağlantılı olma ilkelerinin göz önünde

bulundurulmasını ifade etmektedir (Morelli, 2011). ESG yönetiminde çevresel faktörler merkezi bir rol oynamaktadır ve bu faktörlerin etkin yönetiminin hem çevresel hem de finansal performansı iyileştirdiği öne sürülmektedir (Ahn ve diğ., 2023). Çevresel unsurlar, ESG çerçevesinin önemli bir bileşeni olarak, işletmelerin doğal çevre üzerindeki etkilerini değerlendirmeye odaklanır. Bu kapsamda, şirketlerin faaliyetlerinin çevresel sürdürülebilirliğe katkısı; iklim değişikliği ile mücadele, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevresel kirliliğin önlenmesi gibi temel alanlarda ele alınır. Şirketlerin karbon ayak izini azaltma, yenilenebilir enerji kaynaklarını benimseme ve enerji verimliliğini artırma çalışmaları, çevresel performansın kritik göstergeleridir. Ayrıca, su, toprak, hava gibi doğal kaynakların etkin yönetimi ve döngüsel ekonomi yaklaşımlarının uygulanması, çevresel sorumluluğun bir parçasıdır. Sera gazı emisyonlarının düşürülmesi, atık yönetimi ve çevreye zararlı süreçlerin minimize edilmesi de bu başlık altında incelenir.

- **Karbon Ayak İzi ve Emisyonlar:** Şirketlerin sera gazı emisyonlarını azaltma stratejileri, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve enerji verimliliği projeleri. Toplam karbon ayak izi (Scope 1, 2 ve 3 emisyonlar).
- **Atık Yönetimi:** Katı, sıvı ve tehlikeli atıkların doğru yönetimi, geri dönüşüm oranlarının artırılması ve döngüsel ekonomi uygulamaları.
- **Enerji Tüketimi:** Yenilenebilir enerji oranı, enerji yoğunluğu, enerji kaynaklarına göre tüketim.
- **Su Kullanımı ve Koruma:** Su tüketiminin azaltılması, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve atık su arıtma projeleri.
- **Kaynak Kullanımı:** Doğal kaynakların (ormanlar, mineraller, enerji) sürdürülebilir şekilde kullanımı, tedarik zincirinde çevresel etkilerin minimize edilmesi.
- **Biyçeşitlilik ve Ekosistem Koruması:** Şirketlerin biyoçeşitliliği koruma çalışmaları, habitatların korunması ve doğaya zararlı faaliyetlerin azaltılması.
- **Çevre Kirliliği:** Hava, su ve toprak kirliliğini önleme politikaları, çevreye zarar veren kimyasal ve materyallerin kullanımının sınırlandırılması.
- **İklim Değişikliğiyle Mücadele:** İklim risklerinin yönetimi, iklim dostu ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve düşük karbonlu ekonomiye geçiş için alınan önlemler.

Çevresel açıdan sürdürülebilir bir sistem, öncelikli olarak yenilenebilir kaynakları kullanmalı ve yenilenemeyen kaynakları, yalnızca gerekli durumlarda ve sınırlı bir şekilde tüketmeye özen göstermelidir. Doğal kaynakların tüketimi minimuma indirilerek, malzeme kullanımında yenilenebilir ürünler tercih edilmesi çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemlidir (Akgül, 2010). İşletmelerin çevresel sürdürülebilirlik politikalarını etkin bir şekilde uygulayıp uygulamadığı, kullanılan hammadde türü, doğal kaynak kullanımı ve yönetim stratejilerinden anlaşılabilir. Kurumsal sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, işletmelerin çevreye duyarlı bir yaklaşım sergileyerek faaliyetlerini yürütmeleri gerekmektedir (Sarmiento ve diğ., 2024). Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunmasını, insan sağlığının gözetilmesini ve hayvan ile bitki türlerinin muhafaza edilmesini kapsar. Faaliyetlerinin çevreye verdiği zararlı etkileri en aza indirmeyi ve bu etkileri raporlamayı hedefleyen işletmeler, sürdürülebilirlik açısından sorumlu kabul edilmektedir (Tüm, 2014).

4.2. Sosyal (Social) Göstergeler:

Sürdürülebilir kalkınmanın, kalkınma ve ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla toplumlar arasındaki örgütlenme ve etkileşim biçimlerini ele alan boyutu, sosyal sürdürülebilirliktir. Sosyal sürdürülebilirlik, toplumdaki olumsuz faktörleri, örneğin sosyal dışlanma, cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluk gibi sorunları ortadan kaldırarak, toplumun güçlenmesi adına gerekli kalkınma politikalarının uygulanmasını ifade etmektedir (Yeni, 2014). İşletmelerde sosyal sürdürülebilirlik, çalışanların iş sağlığı ve güvenliğini, yaşam koşullarının iyileştirilmesini, sosyal haklarının korunmasını ve müşterilerle olan ilişkilerin yönetilmesini içerir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016). Ayrıca, sosyal sürdürülebilirlik, beşerî ve sosyal sermayenin gelişimini hedeflemektedir. Beşerî sermaye, çalışanların motivasyonu, işletmeye bağlılıkları ve yeteneklerini de kapsar. Toplumsal sermaye ise eğitim sisteminin güçlendirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi ve sağlık gibi kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi unsurları içerir. Sosyal sürdürülebilirlik doğrultusunda hareket eden işletmeler, beşerî sermayelerini artırmanın yanı sıra toplumsal sermayeye de katkı sağlarlar (Tüm, 2014). Sosyal göstergeler, şirketlerin çalışanlarına, topluma ve diğer paydaşlarına olan etkilerini değerlendirir. Bu kapsamda, insan haklarına saygı, çalışan refahı, toplumsal katkılar ve iş gücü politikaları gibi alanlarda alınan önlemler ve performans ölçütleri öne çıkar.

- **Cinsiyet Eşitliği ve Çeşitlilik:** İş gücünde ve yönetim kadrolarında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, dezavantajlı grupların istihdamı.

- **Yönetim Kadrosunda Çeşitlilik:** Yönetim kurulu üyelerinde (board members) cinsiyet, etnik köken ve diğer çeşitlilik unsurlarının gözetilmesi.
- **Çalışan Eğitimi:** Çalışanlara sağlanan yıllık eğitim saatleri ve kariyer gelişimine yönelik programlar.
- **İş Sağlığı ve Güvenliği:** İş kazalarının azaltılması, güvenlik protokollerinin geliştirilmesi ve çalışanların sağlıklarına yapılan yatırımlar.
- **Çalışma Koşulları:** Çalışma saatlerinin düzenlenmesi, adil ücret politikaları ve yan hakların iyileştirilmesi.
- **Topluma Katkı ve Sosyal Sorumluluk:** Şirketlerin topluma yönelik projeleri, bağışlar, gönüllülük programları ve sosyal sorunlara çözümler üretme çalışmaları.
- **Tedarik Zincirinde İnsan Hakları:** Tedarikçilerde çocuk işçiliğinin önlenmesi, adil çalışma koşullarının sağlanması ve etik tedarik politikalarının benimsenmesi.
- **Çalışan Memnuniyeti:** Çalışanların motivasyonunu artırmaya yönelik anketler, geri bildirim mekanizmaları ve iyileştirme çalışmaları.
- **Yerel Topluluklarla İlişki:** Şirketlerin faaliyet gösterdiği bölgelerdeki yerel topluluklarla uyum içinde çalışması, istihdam yaratması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunması.

4.3. Yönetişim (Governance) Göstergeleri:

ESG'nin üç boyutu arasında yönetişimin önemi büyüktür. Çünkü tüm politika ve kararlar gibi sürdürülebilirlik konusu da yönetişim ile yön bulur. Yönetişim riski, firmalar için önemli olmakla birlikte çevresel ve sosyal risklerin önemi ise sektöre göre farklılık göstermektedir. Çevre faktörleri ise, iklim finansmanına olan geniş ilgi nedeniyle aktif olarak tartışılmaktadır. Hükümetler, düzenleyiciler, borsalar ve dernekler tarafından kirlilik, atık yönetimi ve çevresel açıklamalara ilişkin standartlarla ilgili politikalar yaygınlaşmaktadır (Broadstock ve diğ., 2021). Yönetişim unsurları, şirketlerin yönetim süreçlerini, karar alma mekanizmalarını ve etik standartlarını kapsar. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik kuralların uygulanması, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarında kritik bir rol oynar. Genel kabul görmüş yönetişim göstergeleri şunlardır:

- **Şeffaflık:** Finansal ve operasyonel bilgilerin açıkça paylaşılması, paydaşlarla düzenli iletişim kurulması.

- **Yönetim Kurulu Yapısı:** Yönetim kurulunun bağımsız üyelerden oluşması, cinsiyet ve yetkinlik çeşitliliğinin gözetilmesi.
- **Etik Kurallar ve Uyumluluk:** Şirketlerin etik kurallar oluşturması ve bunların uygulanmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi.
- **Risk Yönetimi:** Finansal, çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi ve yönetim planlarının oluşturulması.
- **Denetim ve İç Kontrol:** Şirket içi ve dışı denetimlerin düzenli yapılması, risklere karşı kontrol mekanizmalarının uygulanması.
- **Hissedar Hakları:** Hissedarların karar alma süreçlerine katılımının sağlanması ve menfaatlerinin korunması.
- **Yönetim Performansı:** Üst düzey yöneticilerin performanslarının ölçülmesi ve buna göre ödüllendirme yapılması.
- **Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele:** Şirket içi yolsuzlukları önleyecek politikaların geliştirilmesi ve bu konuda sıfır tolerans yaklaşımı.
- **Vergi Politikaları:** Şirketlerin vergi yükümlülüklerini şeffaf bir şekilde yerine getirmesi ve vergi kaçakçılığına karşı duruş sergilemesi.
- **Sürdürülebilirlik Entegrasyonu:** Sürdürülebilirlik politikalarının yönetim stratejilerine entegre edilmesi ve bu yöndeki performansın izlenmesi.

Yönetişim faktörleri, ülkeler ve şirketler açısından kuralları ve prosedürleri tanımlayarak yatırımcıların çevresel ve sosyal faktörlerde olduğu gibi uygun yönetim uygulamalarını değerlendirmelerine olanak tanır. Bu bağlamda, bir şirketin temel amacı, yönetim kurullarının rolü ve yapısı, hissedar hakları ile kurumsal performansın değerlendirilme biçimi, kurumsal yönetim yapılarının temel unsurlarını oluşturmaktadır. ESG kriterlerinin alt boyutlarından biri olan kurumsal yönetim boyutu, işletmelerin kurumsal yönetim ilkelerine adalet, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk uyumunu temsil etmektedir

5. Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi

İşletme faaliyetlerinde ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Bu nedenle, işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülebilirlik anlayışı doğrultusunda yapılandırılması, ancak bu anlayışın işletme kültürüne entegre edilmesiyle mümkün olabilir. Sürdürülebilirliğin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için mevcut durumun doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için sürdürülebilirlik, ölçülebilir ve izlenebilir bir hale getirilmelidir (Çalışkan, 2012). Sürdürülebilirlik vizyonuna

sahip kurumların performanslarını nasıl ölçeceklerine ilişkin olarak birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı, kurumsal sürdürülebilirlik ölçümünde uygulamaya yönelik standartlar geliştirme çabasını içermektedir. Bu bağlamda, kurumsal sürdürülebilirlik değerlendirilmesinde kullanılacak göstergelerin belirlenmesi, bu çalışmaların temel amacını oluşturur. Diğer bir grup araştırma ise, yüzlerce sürdürülebilirlik göstergesi arasından hangi göstergelerin nasıl raporlandığını incelemekte ve raporlanan göstergelerden hareketle bir endeks geliştirerek sürdürülebilirlik performansını ölçülmesi ve yönetilmesi mümkün olan bir değer haline getirmeyi amaçlamaktadır (Turhan, ve diğ., 2018).

Performans değerlendirmesi veya derecelendirme, önceden belirlenmiş kriterlere bağlı olarak belirli bir kuruluşa bir puan verilmesidir. Kurumsal sürdürülebilirlik derecelendirmesi durumunda, kriterler genelde üçlü alt çizgiye(TBL) dayanmaktadır. Sonuç listesi daha sonra hesaplanan toplam puana göre “sıralama” olarak verilebilir. Performans ölçümünde temel motivasyonun finansal paydaşları (yatırımcılar, borç verenler, sigortacılar ve diğerleri) ve kamuoyunu finansal performans hakkında bilgilendirmek olduğu söylenebilir. Organizasyonların derecelendirme yapımlarının motivasyonları farklı olabilir. Bazı durumlarda paydaşlara mesaj vermek, çevrelerine uyum, tanıtım faaliyeti kapsamında olabilir. Ölçüm ve derecelendirme yöntemleri çeşitlidir. İşletmeleri kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımına yönlendiren iki temel faktör olduğundan bahsedilebilir. Bunlardan ilki, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesine katkı sağlamak amacıyla artan yasal düzenlemelerdir. Avrupa Birliği Komisyonu, kurumsal sosyal sorumluluğu teşvik etmek için bir dizi politika ve yasal düzenleme geliştirmiştir. Bu düzenlemeler, üretici sorumluluğundan kirlilik ödemeleri ve iş gücü standartlarına kadar geniş bir yelpazede tüm endüstri sektörlerini kapsayan tüketim ürünlerinin temel süreçlerini ele almaktadır. Diğer önemli bir neden ise, işletmelerin ticari faaliyetlerini uzun vadede sürdürmeleri için bu yaklaşımın mantıklı ve faydalı bir yol olarak görülmesidir.

Sürdürülebilirlik performansının ölçümünde kullanılan yöntemler, işletmelerin çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) alanlarındaki başarılarını değerlendirmek için çeşitli metrikler, standartlar ve araçlar içermektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik performansını (CSP) ölçmek için işletmeler, sürdürülebilirlik performans ölçüm sistemleri (SPMS) olarak adlandırılan çeşitli yaklaşımlar kullanmaktadır. CSP ölçümü, geçmiş performansı değerlendirme, geleceği planlama, hedeflere ulaşma sürecini izleme ve paydaşlar arasında meşruiyet sağlama gibi amaçlarla kritik bir araçtır. SPMS, performans ölçümünün iş geliştirme için ön koşul olduğu anlayışına dayanır ve sistemin değişime uyum sağlama kapasitesini uzun vadede sürdürme

yeteneğini değerlendirmesiyle diğer ölçüm sistemlerinden ayrılır (Searcy, 2012). Etkili bir SPMS, dengeli, entegre, strateji odaklı, iş süreçlerine uyumlu ve paydaş katkısını içeren bir yapıya sahip olmalıdır (Bititci ve diğ., 2005). Bu bağlamda, bir SPMS, ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyetlerin yönetimi, kontrolü ve planlamasında gerekli bilgileri sunan bir göstergeler sistemi olarak tanımlanabilir (Searcy, 2012).

CSP seviyesini ölçmek için literatürde alternatif yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler çeşitli kriterler göre sınıflandırmak çerçeveyi daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Figge ve Hahn (2004) bu ölçüm yöntemlerini (a) mutlak yöntemler; tam maliyet muhasebesi, net katma değer veya yeşil katma değer ve (b) göreceli yöntemler; eko-etkinlik olarak sınıflandırmıştır. Nikolau ve diğerleri (2019) benzer şekilde yaptığı sınıflandırmada bu yöntemleri kullanılan kriterlere göre üç başlık altında toplanmıştır; (a) Finansal ve finansal olmayan göstergeleri kullanan yöntemler; Atkinson, 2000; TYTECA, D., 1998; Salzman ve diğ., 2005; Chvatalová ve diğ., 2011. (b) Sürdürülebilirlik indikatörlerine odaklanan yöntemler (ESG kriterleri); TYTECA ve diğ., 2002; Lindgreen ve Swaen, 2010; Delmas ve Blass, 2010; Wood, 2010. eko-etkinlik; Figge ve Hahn, 2004; Nikolaou ve Matrakoukas, 2016). üçlü dip çizgi performansı (TBL); Elkington, 1997; Jackson ve diğ., 2011; Kucukvar and Tatari, 2013; Nikolaou ve Evangelinos, 2012; Nikolaou ve Matrakoukas, 2016; Nikolaou, ve diğ., 2019, (c) Çeşitli ölçüm çerçeveleri (örneğin GRI, Dow Jones veya Sürdürülebilir Grup Endeksi) kullanan yöntemler; Nikolaou, ve diğ., 2019; Kaspereit ve Lopatta 2016; Daub, 2007; Baumgartner ve Ebner, 2010. Bu amaçla oluşturulmuş endeksler de CSP hakkında bilgi verebilir. **Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (DJSI)** küresel şirketlerin ESG performansını değerlendirmekte kullanılan bir göstergedir. **FTSE4Good Endeksi** sosyal sorumluluk ve çevresel sürdürülebilirlik kriterlerine uygun şirketleri belirler. Karbon Ayak İzi Analizi bir işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının hesaplanması ve değerlendirilmesi, özellikle çevresel sürdürülebilirlik performansı açısından önemli bir yöntemdir (Wiedmann ve Minx, 2008). Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi- LCA, ürünlerin veya süreçlerin çevresel etkilerini üretimden bertarafa kadar değerlendiren bir yöntemdir ve enerji ve kaynak tüketiminin analizinde yaygın olarak kullanılmaktadır (ISO 14040, 2006). Sosyal Etki Değerlendirmesi (Social Impact Assessment – SIA), bir işletmenin veya projenin toplum üzerindeki etkilerini ölçen bu yöntem, özellikle sosyal sürdürülebilirlik alanında kullanılmaktadır (Vanclay, 2003). Bununla birlikte, MAUT/ÇKKV'yi kullanarak, çeşitli metrikler/kriterler arasındaki ödünleşimler, bir başka ödünleşimi ortaya çıkaran ağırlıklandırma yapan yöntemler de kullanılmaktadır. Ağırlıklandırma işlemi için uzman

görüşü veya çeşitli istatistiki yöntemler kullanılabilir (Özevin, 2022b). Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsa CSP sürdürülebilirlik raporlamasının önemli bir çıktısı olarak şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını ortaya koyan pratik bir metrik olarak kabul edilmektedir.

6. ESG Raporlamasının Hukuksal Çerçevesi ve Standartları

ESG raporlaması, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını değerlendiren ve yatırımcılar ile paydaşlara şeffaflık sağlayan önemli bir araçtır. Son yıllarda, ESG raporlaması için hukuksal düzenlemeler birçok ülkede zorunlu hale gelmiştir. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD) gibi düzenlemeler, şirketlerin çevresel ve sosyal etkilerini daha detaylı raporlamalarını gerektirirken, ABD ve Asya gibi bölgelerde de farklı seviyelerde regülasyonlar bulunmaktadır. Bu girişimlerin ortak amacı, şirketlerin sürdürülebilir kalkınmaya katkısını artırarak, küresel standartlara uygun bir yapı oluşturmaktır. Son dönemdeki düzenleyici ve standart belirleyici gelişmeler aşağıda özetlenmiştir (OECD Report). Sürdürülebilirlik raporlamasının kilometre taşları aşağıdaki gelişmelerle kaydedilmiştir.

- Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu, Haziran 2023'te ilk iki standardı olan IFRS S1 ve IFRS S2'yi yayımladı ve kısa bir süre sonra Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü tarafından onaylandı.
- Avrupa Komisyonu, Temmuz 2023'te ilk AB Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları setini kabul etti. Bu standartlar; iklim, kirlilik, su, biyolojik çeşitlilik, çalışanlar ve iş etiği gibi sürdürülebilirliğin geniş bir yelpazesini kapsıyor.
- OECD, Haziran 2023'te Çok Uluslu İşletmeler için Sorumlu İş Davranışı Kılavuzunu güncelleyerek işletmelerin iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilikle ilgili uluslararası hedeflerle uyumlu hareket etmesi ve lobi faaliyetlerinin bu kılavuzlarla tutarlı olmasını sağlaması yönünde yeni öneriler sundu.
- Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu, Haziran 2023'te önerilen Uluslararası Sürdürülebilirlik Güvence Standardı 5000'in taslak metnini yayımladı.
- Uluslararası Muhasebeciler Etik Standartları Kurulu, Aralık 2023'te sürdürülebilirlik raporlaması ve güvencesine yönelik yeni etik ve bağımsızlık standartlarının taslak metinlerini onayladı.

Sürdürülebilirlik raporlaması önemli ölçüde kabul görmüş olsa da bu raporlamanın kalitesi ve kapsamı ülkeler ve sektörler arasında oldukça değişiklik gösterebilir. Bu farklılıklar, sürdürülebilirlik raporlamasının gönüllü doğasından kaynaklanmakta olup, kuruluşların raporlama yapma yapmama ve neleri içereceklerine kendilerinin karar vermesine olanak tanır. Ayrıca, açıklama baskısı yerel koşullardan etkilenebilir ve sürdürülebilirlik raporlama uygulamalarında benzersiz eğilimlere yol açabilir (Siew, R. Y., 2015).

Günümüzde ESG odaklı sürdürülebilirlik raporlaması, iş dünyasında şeffaflığı artırmak, yatırımcı güvenini sağlamak ve çevresel etkileri azaltmak gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Avrupa Birliği, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde ESG raporlaması konusunda düzenlemeler hız kazanmış olup, birçok şirket için zorunlu hale gelmiştir (European Commission, 2020). Örneğin, Avrupa Birliği'nin Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD), ESG raporlamasını büyük ölçekli şirketler için zorunlu hale getirerek işletmelerin sürdürülebilirlik performanslarını düzenli olarak raporlamalarını talep etmektedir. Bu, işletmelerin çevresel ve sosyal etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanırken, aynı zamanda yatırımcıların bilinçli kararlar almasını kolaylaştırmaktadır (European Commission, 2021). Dünyada sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik standartları ve kuralları belirleyen birçok önemli kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar, işletmelerin ESG performanslarını standartlaştırılmış biçimde raporlamaları için kılavuzlar sunmayı amaçlamaktadır (Saban ve diğ., 2017). Sürdürülebilirlik raporlamasına öncülük eden başlıca kurumlar ve sundukları standartlar şunlardır:

6.1. Global Reporting Initiative (GRI)

GRI, en geniş kapsamlı sürdürülebilirlik raporlama standartlarını sağlayan kurumlardan biridir. 1997 yılında kurulan GRI, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini şeffaf bir şekilde raporlamaları için kılavuzlar sunmaktadır (Woods, 2003). GRI Standartları, tüm sektörler için genel bir çerçeve sunar ve işletmelerin çevresel, sosyal ve yönetim konularındaki etkilerini raporlamalarını sağlar. Bu standartlar özellikle geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmekte ve çok sayıda küresel şirkette yaygın olarak kullanılmaktadır. GRI, Sürdürülebilirlik Raporlama Yönergeleri, kuruluşların sürdürülebilirlik açıklamalarını yapılandırılmaları için geniş çapta benimsenen bir çerçeve haline gelmiştir (Fonseca ve diğ., 2014).

Sürdürülebilirlik raporlamasında en yaygın kullanılan çerçeve olan GRI çerçevesi, dünya genelinde 100 ülkede 10.000'den fazla raporlayıcıya sahiptir

(GRI, 2021). 52 ülkedeki en büyük 100 şirketin üçte ikisi ve Fortune 500'deki en büyük 250 şirketin büyük bir kısmı GRI çerçevesini kullanmaktadır. GRI çerçevesi, sürdürülebilirlik raporlaması için GRI standartlarını belirleyen Global Sustainability Standards Board'dan rehberlik almıştır (Abeysekera,2021) GRP'nın sürdürülebilirlik raporlaması standartlarının mevcut sistemin karmaşıklığı, standardizasyon eksiklikleri ve farklı paydaş beklentileri arasındaki uyumsuzluk gibi zorluklar dikkat çekmektedir. Ayrıca, GRP'nın gelecekteki başarısının, küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu, daha dinamik ve uyarlanabilir bir yaklaşım geliştirmesine bağlı olduğunu savunulmaktadır (De Villiers, ve diğ., 2022).

6.2. Sustainability Accounting Standards Board (SASB)

SASB, sektör bazlı sürdürülebilirlik standartları geliştiren bir kurumdur. SASB'nin amacı, yatırımcıların karar alma süreçlerinde kullanabilecekleri ESG ile ilgili mali olarak önemli bilgileri sağlamaktır. SASB Standartları, 77 farklı sektör için spesifik performans göstergeleri sunmaktadır. Bu standartlar, işletmelerin sektörlerine özgü sürdürülebilirlik faktörlerini mali raporlarına entegre etmelerine olanak tanımaktadır. SASB, şu anda 10 farklı sektöre ilişkin maddi konuları kapsayan sürdürülebilirlik muhasebe standartları oluşturmuştur. SASB, bu standartların borsada işlem gören şirketlerin Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'na (SEC) yaptığı bildirimlere entegre edilmesini hedeflemektedir (Torea, 2022). SASB standartları, yatırımcıların bir şirketin değişen dünya üzerindeki etkisini ve bu değişimden nasıl etkilendiğini daha iyi anlamalarını sağlar. Bu bilgilerle donatılan yatırımcılar, uzun vadede en etkili şekilde yönetilen şirketlere sermayelerini yönlendirebilirler (Hales, 2021).

6.3. Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD)

TCFD, iklim değişikliğinin işletmeler üzerindeki finansal etkisini şeffaf bir şekilde açıklamak için gönüllü bir çerçeve sunmaktadır. 2015 yılında G20 Finansal İstikrar Kurulu tarafından kurulmuştur (Chua ve diğ., 2022). TCFD, iklimle ilgili risklerin ve fırsatların nasıl yönetileceği, yönetim süreçleri ve finansal etkileri hakkında rehberlik sağlamaktadır. Çoğunlukla iklim risklerinin işletme performansına olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. TCFD, iklimle ilgili riskleri, düşük karbonlu bir ekonomiye geçişle ilgili riskler ve iklim değişikliğinin fiziksel etkilerinden kaynaklanan riskler olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Bu çerçeve, kullanıcıya iklim senaryosu analizi oluşturma veya kullanma, bu senaryolar kapsamında yönetim, strateji, risk yönetimi ve ölçütler ile hedefler hakkında bilgi açıklama konusunda rehberlik etmekte ayrıca, bu açıklamaları iş üzerinde

etkisi olacak finansal risklere dönüştürmeye yardımcı olmaktadır (Brief, 2022).

6.4. International Integrated Reporting Council (IIRC)

IIRC, işletmelerin mali ve sürdürülebilirlik performansını tek bir entegre raporla sunmalarını teşvik etmektedir. Bu entegrasyon, işletmenin değer yaratma sürecini daha kapsamlı bir şekilde ele alarak IIRC'nin Entegre Raporlama Çerçevesi, finansal ve finansal olmayan bilgileri birleştirerek şirketlerin uzun vadeli değer yaratma kapasitelerini raporlamalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçeve, sürdürülebilirlik ve mali performansı bir arada ele alan bir yapıdadır (Bigeni, 2013).

Sürdürülebilirlik performans değerlemesi alanında yapılan çalışmalarda son aşama, IIRC tarafından geliştirilen Entegre Raporlama Çerçevesi (IR) ile gelmektedir. Entegre rapor, bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin dış çevre ile ilişkisini, kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma süreçlerini açık ve öz bir şekilde ifade etmeyi amaçlar (IIRC, 2013). Bu yaklaşım, entegre düşünmeyi vurgular ve kurumsal raporlamada paydaş beklentilerinin, stratejik düşüncenin, değer yaratma süreçlerinin ve yaratılan değer, iş yapma sürecine en fazla katkı sağlayacak şekilde dengeli bir biçimde paylaşılmasını hedeflerken, geleceğe yönelik stratejilerle paydaşlara yol gösterebilme amacını taşımaktadır. Bir entegre rapor hazırlanırken esas alınan temel ilkeler arasında stratejik odak, bilgiler arası bağlantı, paydaş ilişkileri, önemlilik, kısa ve öz olma, güvenilirlik, eksiksizlik, tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik yer almaktadır (IIRC, 2013).

6.5. Climate Disclosure Standards Board (CDSB)

CDSB, özellikle çevresel bilgilerin finansal raporlamalara entegrasyonuna odaklanan bir kuruluştur. İklim değişikliği riskleri ve doğal kaynak yönetimi ile ilgili konulara odaklanmıştır. CDSB Çerçevesi, şirketlerin iklim değişikliği ve çevresel etkilerini yatırımcılar için anlaşılır ve şeffaf bir biçimde raporlamalarını sağlayan finansal raporlama standartları ile uyumlu bir yapıda hazırlanmıştır. CDSB'nin misyonu, maddi iklim değişikliği ve doğal sermaye bilgilerinin ana akım kurumsal raporlamaya entegre edilmesi için uygun koşulları yaratmaktır. CDSB, doğal sermayeyi finansal sermaye ile eşdeğer hale getirmek amacıyla küresel kurumsal raporlama modelini geliştirmeye ve uyumlu hale getirmeye kendini adanmıştır. Bu misyonunu, çevresel bilgilerin finansal bilgilerle aynı titizlikle raporlanması için bir çerçeve sunarak gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (McBrien ve diğ., 2021).

6.6. Carbon Disclosure Project (CDP)

CDP, küresel çapta şirketlerin karbon emisyonları, su tüketimi ve orman yönetimi gibi çevresel etkilerini ölçmek ve raporlamak için veri toplamaktadır. 2000 yılında kurulan CDP, yatırımcılar ve diğer paydaşlar için sürdürülebilirlik verilerini erişilebilir kılmayı amaçlamaktadır. CDP'nin soruları ve raporlama sistemi, işletmelerin karbon emisyonlarını, iklim risklerini ve diğer çevresel konuları şeffaf bir şekilde açıklamalarını sağlarken, aynı zamanda TCFD ile uyumlu raporlamaya teşvik etmektedir. CDP raporlarının yayınlanması, kurumları çevresel bilgilerin ölçülmesine ve yayınlanmasına teşvik etmektedir. Bu bağlamda, sera gazı emisyonları, su kullanımı, iklim değişikliği, su ve orman yönetimine ilişkin stratejiler analiz edilmektedir (CDP, 2016). Bilgi kullanıcıları arasında yatırımcılar, şirketler ve hükümetler yer almaktadır. CDP, şirketlerin çevreye genel olarak ve özellikle iklim değişikliğine yönelik olumsuz etkilerini azaltmak için aldıkları önlemlerle ilgili bilgi sağlamaktadır. 2000 yılında kurulmuş ve ilk veri setini toplama çalışmalarına 2003 yılında başlamıştır. CDP, yatırımcıların iyileştirme gerektiğini düşündüğü belirli alanlar hakkında şirket yöneticilerine raporlar sunmaktadır (CDP, 2004:4). 2003 yılından bu yana, CDP'ye bilgi sağlayan şirketlerin sayısında sürekli bir artış gözlemlenmektedir (Hassan ve diğ., 2013).

6.7. European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG)

EFRAG, Avrupa Birliği'ne bağlı olarak finansal raporlama standartlarını geliştiren bir kurumdur ve sürdürülebilirlik raporlaması konusunda önemli çalışmalara sahiptir. AB'nin sürdürülebilirlik raporlama standartları CSRD kapsamında geliştirilmiştir. CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) ile Avrupa'daki büyük şirketler için sürdürülebilirlik raporlaması zorunlu hale gelmiştir. Bu standartlar, çevresel, sosyal ve yönetim verilerinin raporlanmasını gerektirir. Avrupa Birliği'nde (AB) 2005 yılından bu yana UFRS'nin (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) benimsenmesi, her standardın AB'de uygulanabilmesi için onaylanmasını gerektirmektedir. UFRS'nin 27 üye devlet tarafından benimsendiği karmaşık Avrupa düzenleyici ortamında, EFRAG, Avrupa içindeki onay sürecini desteklemek için Avrupa Komisyonu'na (EC) tavsiyelerde bulunmada önemli bir rol oynamaktadır. EFRAG'ı, hükümetler arası ve uluslararası kontrol unsurlarını birleştiren daha geniş bir yönetim mekanizmasının içine dahil ederek, onay mekanizması Avrupa'ya IASB'nin çalışmalarında bir kaldıraç sağlamıştır (Abela ve Mora, 2012) Bunun yanında 2022 yılında EFRAG, Avrupa Komisyonu'ndan Avrupa Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları geliştirme görevini almıştır (Maystet,2017).

6.8. International Sustainability Standards Board (ISSB)

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Vakfı tarafından 2021’de kurulan ISSB, küresel çapta kabul görecektür sürdürülebilirlik raporlama standartları geliştirmeyi amaçlamaktadır. ISSB’nin geliştirdiği standartlar, yatırımcıların ESG ile ilgili kritik bilgilere erişimini sağlamak için tasarlanmıştır. Standartlar, finansal raporlama ile entegre bir yapıda olacak şekilde geliştirilmektedir. SSB, küresel ölçekte tanınan standartlar oluşturmayı hedeflemektedir. İnceleme, sürdürülebilirlik raporlaması standardizasyon çabalarına katkıda bulunmayı ve paydaşların karar verme süreçlerine rehberlik etmeyi amaçlamaktadır (Elidrisy, 2024).

6.9. UN Principles for Responsible Investment (PRI)

Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (PRI), sürdürülebilirlik odaklı yatırım yapan kurumlar için yol gösterici ilkeler sunmaktadır. 2006 yılında başlatılan PRI, yatırımcıların ESG kriterlerini değerlendirmelerini teşvik etmektedir. PRI, gönüllü bir çerçeve sunmakta olup, yatırımcıların çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerini yatırım süreçlerinde nasıl dikkate almaları gerektiğine dair rehberlik sağlamaktadır.

Bu kurumlar ve standartlar, sürdürülebilirlik raporlamasını şeffaf, anlaşılır ve küresel bir çerçevede sunarak işletmelerin, yatırımcıların ve toplumun bilgi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Ancak bu çok başlıklı global ölçekte ortak bir dil oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Son yıllarda sürdürülebilirlik raporlama standartlarının küresel ölçekte uyumlaştırılması ve tek bir çatı altında toplanması yönünde önemli adımlar atılmaktadır. Birden fazla standardın ve çerçevenin varlığı, şirketler için karmaşıklık yaratmakta ve yatırımcıların bilgileri karşılaştırmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, uluslararası düzeyde sürdürülebilirlik raporlamasını standardize etme çabaları hız kazanmıştır. Öne çıkan gelişmeler şunlardır:

a. International Sustainability Standards Board (ISSB) - IFRS Foundation: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Vakfı, 2021 yılında ISSB’yi (Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu) kurarak, sürdürülebilirlik raporlama standartlarının birleştirilmesi yönünde büyük bir adım atmıştır. ISSB, sürdürülebilirlik verilerinin küresel çapta uyumlu bir biçimde raporlanması için “tek bir küresel standart” oluşturmayı hedeflemektedir. ISSB’nin amacı, farklı sektörler için ESG raporlamasını tek bir yapı içinde standardize ederek, yatırımcılar ve diğer paydaşlar için karşılaştırılabilir, şeffaf ve güvenilir bilgiler sağlamaktır. ISSB, SASB (Sustainability Accounting Standards Board) ve TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) gibi mevcut standart ve çerçeveleri

entegre etme sürecindedir. İlk standartlarını 2024 yılında yayımlaması beklenmektedir(<https://www.ifrs.org/news-and-events>).

b. SASB ve IIRC'nin Birleşmesi - Value Reporting Foundation: Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (SASB) ve Entegre Raporlama Konseyi (IIRC), 2021 yılında birleşerek, Value Reporting Foundation (VRF) adlı bir kurumu oluşturdu. Bu birleşme, sürdürülebilirlik raporlamasında sektörel standartlar ve entegre raporlama çerçevesini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. IFRS Vakfı, 2022 yılında VRF'yi de ISSB bünyesine dahil etmiştir. Böylece, SASB ve IIRC'nin standartları artık ISSB'nin çatısı altında toplanmakta ve küresel sürdürülebilirlik raporlama standartları için temel teşkil etmektedir(<https://integratedreporting.ifrs.org/news>).

c. GRI ve ISSB İş Birliği: Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ve ISSB, 2022 yılında, sürdürülebilirlik raporlamasında birbirini tamamlayıcı bir yapı oluşturmak için iş birliğine gitmiştir. Bu iş birliği, GRI'nin çok paydaşlı yaklaşımıyla belirlediği sosyal ve çevresel etkiler üzerine odaklanan standartları ile ISSB'nin yatırımcı odaklı standartlarını uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu iş birliği, hem şirketlerin hem de yatırımcıların ihtiyaçlarına hitap eden, birbiriyle uyumlu standartların geliştirilmesine yardımcı olacak. GRI, işletmelerin genel sürdürülebilirlik etkilerini raporlamaları için geniş bir çerçeve sunarken, ISSB daha spesifik olarak yatırımcı odaklı sürdürülebilirlik performansı üzerine yoğunlaşmaktadır.

d.TCFD'nin ISSB'ye Entegrasyonu: TCFD, iklimle ilgili finansal açıklamalar için çerçeve sunan önemli bir standart olarak ISSB tarafından benimsenmiştir. İklim risklerinin finansal performansa etkisini raporlamayı hedefleyen TCFD'nin rehberliği, ISSB'nin sürdürülebilirlik standartlarının temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir. TCFD'nin ISSB'ye entegrasyonu, özellikle iklim riskleri konusunda küresel uyumun sağlanmasını ve işletmelerin raporlama yükümlülüklerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir (<https://www.ifrs.org/news-and-events>).

e. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) - Avrupa Birliği: Avrupa Birliği'nin yeni düzenlemesi olan CSRD, Avrupa genelinde sürdürülebilirlik raporlaması konusunda bir standardizasyon süreci başlatmaktadır. CSRD, büyük ölçekli şirketler için sürdürülebilirlik raporlamasını zorunlu hale getirmekte ve ESG raporlamasını detaylandırmaktadır. CSRD, şirketlerin sürdürülebilirlik raporlamasında ISSB ve GRI gibi standartlarla uyumlu hale gelmesini teşvik etmekte ve Avrupa içinde uyumlu bir ESG raporlaması sağlamayı amaçlamaktadır(<https://yasilbuyume.org/>).

f. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) ve ‘Stakeholder Capitalism Metrics’: Dünya Ekonomik Forumu (WEF), “Stakeholder Capitalism Metrics” adını verdiği bir dizi temel sürdürülebilirlik metriğini geliştirerek, ESG performansının evrensel ölçütlerle değerlendirilmesine yönelik bir çerçeve sunmuştur. Bu metrikler, büyük muhasebe firmaları ile iş birliği içinde geliştirilmiştir. Bu girişim, şirketlerin ESG performanslarını daha geniş bir çerçevede değerlendirmelerine ve farklı standartlar arasında daha uyumlu bir yapıya geçiş yapmalarına katkı sağlamaktadır (World Economic Forum, 2022). Bu çabalar, küresel sürdürülebilirlik raporlamasında uyum sağlama konusunda büyük adımlar olarak değerlendirilmektedir. ISSB’nin çerçevesiyle, SASB, TCFD, GRI gibi mevcut standartların bir arada kullanılabilmesi bir sistem oluşturulmak istenmektedir. Bu birleşik yapı, hem şirketler için raporlama sürecini kolaylaştıracak hem de yatırımcılar ve diğer paydaşlar için daha şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgiler sağlayacaktır.

Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması konusundaki son gelişmelere baktığımızda son yıllarda hızlı bir ivme görülmektedir. 2022 yılında Türk Ticaret Kanunu’nun 88. Maddesinde yapılan bir değişiklik ile, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Türk Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarını yayımlamakla görevlendirilmiştir. Bu çerçevede, bazı işletmeler için sürdürülebilirlik raporlaması zorunlu hale getirilmiştir:

- Bankalar için herhangi bir eşik uygulanmaksızın raporlama zorunluluğu getirilmiştir.
- Diğer işletmeler, aşağıdaki eşiklerden ikisini karşılıyorsa raporlama yapma yükümlülüğüne sahiptir:
- Toplam varlıkların 500 milyon TL’yi aşması,
- Yıllık net satış gelirlerinin 1 milyar TL’yi aşması,
- Çalışan sayısının 250’yi geçmesi.

Raporlama dönemi 1 Ocak 2024’te başlamıştır ve sürdürülebilirlik ile iklimle ilgili açıklamalar finansal tablolarla aynı raporlama dönemini kapsamalıdır. Raporlarda şirketin gelecekteki finansal yeterliliğini etkileyebilecek iklim ve sürdürülebilirlikle ilgili bilgiler bulunmalıdır. Özellikle raporlar şu başlıkları içermelidir:

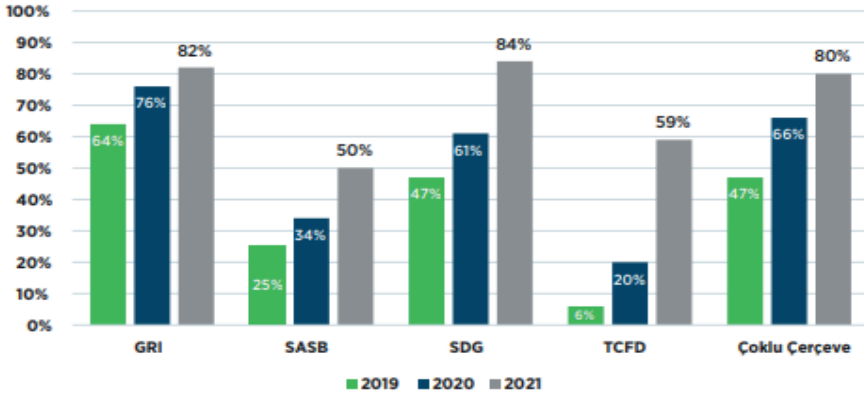
- **Genel Hükümler:** Sürdürülebilirlik uygulamaları ve stratejileri, finansal ve operasyonel hedefler, uygulama stratejileri.
- **İklimle İlgili Açıklamalar:** İklimle ilgili risk ve fırsatlar, çevresel performans, karbon emisyonları ve enerji kullanımı.

- **İlgili Finansal Bilgiler:** Sürdürülebilirlik ile ilgili finansal performans verileri, sosyal ve çevresel maliyetlerin finansal etkileri.
- **Çevresel ve Sosyal Etkiler:** Doğal kaynak kullanımı, çevresel etkiler, toplumsal katılım, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ve yerel topluluklar üzerindeki etkiler.
- **Yönetim ve İç Kontrol:** Şirketin sürdürülebilirlikle ilgili iç kontrol mekanizmaları, yönetimde sürdürülebilirlik sorumluluklarının dağılımı, raporlama sürecinin şeffaflığı ve güvenilirliği.

Bu düzenlemeler, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını daha şeffaf bir şekilde raporlamalarını ve iklim değişikliği gibi faktörlerin finansal etkilerini ortaya koymalarını amaçlamaktadır.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından Şubat 2023'te yayımlanan ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 21 ülkeden 1350 şirketi kapsayan "The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance" başlıklı raporda yer alan sürdürülebilirlik raporlaması ve denetimine ilişkin Türkiye ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Grafik.2: Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlamasında Kullanılan Raporlama Çerçeveleri

Kaynak: IEAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023

Grafik 2'ye göre, Türkiye'den sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlerin, 2019 ile 2021 yılları arasında kullandığı raporlama çerçevelerinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. GRI kullanım oranı %64'ten %82'ye yükselirken, SASB'nin kullanımı %25'ten %50'ye çıkmıştır. SDG'lerin kullanım oranı %84'e ulaşırken, TCFD'nin kullanımı %59'dan %66'ya

yükselmiştir. Ayrıca, çoklu çerçeve kullanım oranı %80 seviyesinde sabit kalmıştır. Bu veriler, sürdürülebilirlik raporlamasında giderek daha fazla küresel standartların benimsendiğini ve şirketlerin çoklu çerçeveleri daha yaygın kullandığını göstermektedir.

7. Sürdürülebilirlik Raporlamasının İşletmelere Sağladığı Faydalar

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin çevresel, sosyal ve yönetim alanlarındaki performanslarını ölçüp paydaşlarına şeffaf bir şekilde sunmalarını sağlar. Bu raporlar, şirketlerin itibarını güçlendirmekten risk yönetimine, operasyonel verimliliği artırmaktan yatırımcı çekmeye kadar geniş bir yelpazede fayda sağlar. Ayrıca, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırarak işletmelerin uzun vadeli başarısına katkıda bulunur. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (WBCSD) ve Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü (IISD) tarafından yayınlanan rapora göre, kurumsal sürdürülebilir kalkınmanın sağladığı bazı önemli faydalar şu şekilde sıralanabilir (Tokgöz ve Önce, 2009); maliyet tasarrufları sağlanması, sermaye kaynaklarına erişimin kolaylaşması, sektörel standartların belirlenmesinde etkinlik, kurumsal itibarın güçlendirilmesi, pazar avantajlarının elde edilmesi ve etik değerlere duyarlı yatırımcıların cezbetmesidir. Bu faydalar, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşırken uzun vadede rekabet avantajı sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Sürdürülebilirliğin raporlanması, işletmelere birçok önemli katkı sağlamaktadır. Bu katkılar arasında, yalnızca finansal değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal açıdan değer yaratan ürün, hizmet ve faaliyetlerin belirlenmesi; rakiplere karşı kıyaslama imkânı tanınarak rekabet üstünlüğü sağlanması; marka değerinin ve işletme itibarının artırılması, kurumsal hesap verilebilirliğin güçlendirilmesi; işletme içindeki kontrol mekanizmalarının iyileştirilmesi ve çalışanların olumlu yönde motive edilmesi yer almaktadır. Bu unsurlar, sürdürülebilirlik raporlamasının işletmelerin genel performansını artıran önemli araçlar haline gelmesini sağlar.

Sürdürülebilirlik perspektifi, firmaların faaliyetlerinin hemen hemen her alanını yeniden tasarlamalarını gerektirmektedir. Uzun vadede firma değerini en üst seviyeye çıkarmak için, firmaların sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarını sağlamak zorunda oldukları vurgulanmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlamasını özel kılan bir diğer önemli özellik ise, finansal raporlamada olduğu gibi, açıklamaların yalnızca firma yatırımcılarıyla sınırlı olmayıp, tüm paydaşları kapsamasıdır (Buallay ve Al-Ajmi, 2019). Bu, şirketlerin çevresel ve sosyal etkilerini şeffaf bir şekilde raporlama sorumluluğunu üstlendiklerinde, yalnızca hissedarları değil, aynı zamanda çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve toplum gibi geniş bir paydaş kitlesine hesap verme gerekliliğini de beraberinde getirir. Barangă ve Țanea (2022), ESG raporlamasının şirketlerin

sürdürülebilirlik performanslarını ölçme, şeffaflığı artırma ve yatırımcı güvenini güçlendirme gibi önemli avantajlar sağladığını, standardizasyon eksikliği, uygulama maliyetleri ve raporlama süreçlerindeki karmaşıklık gibi zorluklar olduğunu ifade etmiştir. ESG raporlamasının, finansal ve finansal olmayan göstergeler arasında denge kurarak kurumların hem sürdürülebilir büyümelerine hem de paydaş beklentilerini karşılamalarına yardımcı olabileceğini savunmaktadır. Ayrıca, ESG raporlamasının başarılı bir şekilde benimsenmesi için düzenleyici çerçevelerin güçlendirilmesi ve şirketlerin bu konuda daha fazla rehberlik alması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Nielsen (2023) ESG raporlamasının çevresel, sosyal ve yönetim konularında işletmelere sağladığı stratejik avantajları ele alırken, ESG performans göstergelerinin, şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerini ölçme ve paydaş iletişimini güçlendirme açısından kritik bir araç olduğunu vurgulamakta, aynı zamanda bu ölçümlerin standardizasyonu ve karşılaştırılabilirliği konusundaki eksikliklere dikkat çekmektedir. Kostyuchenko ve diğ.,(2024) ESG raporlamasının sürdürülebilirlik ve uzun vadeli rekabet avantajı sağladığı rolünü incelemektedir. Çalışmada, ESG raporlamasının finansal performans, paydaş ilişkileri ve kurumsal itibar üzerinde değer yaratma potansiyeli vurgulanmakta, uygulama zorluklarına da dikkat çekilmektedir.

7.1. Finansal Performansa Katkısı

Sürdürülebilirlik faktörlerinin iş raporlamasına entegrasyonunun, şirketin finansal performansı üzerinde önemli bir olumlu etkisi olduğu gösterilmiştir (Clark vd, 2015). Öncelikle, sürdürülebilir iş uygulamaları, operasyonel verimliliği ve nakit akışı oluşturmayı artırabilir. Çevresel ve sosyal riskleri ele alarak, şirketler operasyonel dayanıklılıklarını artırabilir, maliyetleri düşürebilir ve kaynak kullanımını optimize edebilir (Slater ve Gilbert, 2004). Bu da daha güçlü finansal sonuçlara ve artan hissedar değerine dönüşebilir. Ayrıca, sürdürülebilirlik raporlaması, işletmeler için kendilerini farklılaştırabilecekleri, yetenek çekip tutabilecekleri ve müşteriler ve tedarikçilerle daha güçlü ilişkiler kurabilecekleri stratejik bir araç olarak hizmet edebilir (Palit, 2018). Yatırımcılar, karar alma süreçlerine giderek daha fazla sürdürülebilirlik unsurlarını dahil etmekte ve sürdürülebilirliğe bağlılık gösteren şirketler genellikle daha cazip yatırım fırsatları olarak algılanmaktadır (Clark vd, 2015).

7.2. Yatırımcı Güveni ve İş Birliği Fırsatları

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelere önemli avantajlar sağlayarak yatırımcı güvenini artırmak ve işbirliği fırsatları yaratmak için kritik bir araçtır. Şirketlerin ESG performansını şeffaf bir şekilde raporlaması,

yatırımcılar için önemli bir güvence oluşturur. Yatırımcılar, sürdürülebilirlik performansını dikkate alarak şirketlerin uzun vadeli değer yaratma potansiyelini değerlendirmekte ve risklerini minimize etmektedir. Bu raporlamalar, finansal ve operasyonel şeffaflık sağlayarak, yatırımcıların bilinçli kararlar almasına olanak tanır. Ayrıca, sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin potansiyel işbirliklerini artırmasına da yardımcı olur. Şirketler, tedarik zinciri yönetiminden stratejik ortaklıklarına kadar birçok alanda sürdürülebilirlik hedeflerine uygun işbirlikleri kurarak, hem maliyetlerini optimize eder hem de yenilikçi çözümler geliştirebilir. Çevresel ve sosyal sorumluluklarına önem veren kuruluşlar, uzun vadeli ortaklıklar için daha cazip hale gelir ve sürdürülebilirlik odaklı projelerde liderlik gösterir. Sonuç olarak, sürdürülebilirlik raporlaması sadece şirketlerin itibarını güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda yatırımcılar ve diğer paydaşlar nezdinde güven oluşturur ve yeni işbirliği fırsatları yaratır. Bu da şirketin uzun vadeli başarısını pekiştiren bir faktördür.

7.3. Müşteri ve Toplum Algısına Etkisi

ESG raporları, tüm paydaşlar için önemli bir değer taşımaktadır ve potansiyel kullanıcıları arasında yatırımcılar, müşteriler, çalışanlar, rakipler, borç verenler, medya, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, analistler ve araştırmacılar yer almaktadır. ESG açıklamalarının kapsamı, şeffaflık artırmak, bilgi asimetrisini azaltmak, yönetim etkinliğini yükseltmek ve yönetim kararlarının erişilebilirliğini sağlamak gibi birçok faydayı içerir. Ayrıca, kurumsal yönetim ilkelerinin uyulmasını gerektiren bu raporlar, denetim komitesinin bağımsızlığını teşvik ederek uzun vadeli yatırımcıları çekme ve sermayeye erişimi kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. ESG raporları, kârlılığı, büyümeyi ve risk yönetimini desteklerken, kurumsal itibarı ve marka değerini artırır. Ayrıca, rakiplerle karşılaştırma imkânı sağlayarak kurumsal sosyal sorumluluk komitelerinin ve raporlarının oluşturulmasına katkıda bulunur. Bu raporlar, yolsuzluk ve ele geçirme önleyici politikaların geliştirilmesini, paydaşlarla işbirliğini teşvik etmeyi ve ürün ve hizmetlerde tüketici sağlığı, güvenliği ve veri gizliliği gibi önemli konulara odaklanmayı gerektirir. Çalışanların haklarının korunması, kadınların yönetim pozisyonlarında yer alması ve çevresel zararın en aza indirilmesi gibi unsurlar da ESG raporlarının önemli bileşenlerindedir. Bu nedenle, ESG raporlarında yer alan bilgiler ve performanslar giderek daha fazla talep görmekte ve önümüzdeki yıllarda küresel çapta daha yaygın kullanılacaktır (Şeker ve Şengür, 2022).

Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin müşteri ve toplum nezdindeki algısını doğrudan etkileyerek, marka değerini artırır ve müşteri sadakatini

güçlendirir. Tüketiciler, çevresel ve sosyal sorumluluklara önem veren şirketleri tercih etmeye eğilimlidir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim alanlarındaki performanslarını şeffaf bir şekilde sergileyerek müşteri güvenini kazanmasına yardımcı olur. Müşteriler, şirketlerin sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde faaliyet gösterdiğini gördüklerinde, bu şirketlere olan bağlılıkları artar ve markaya olan güvenleri pekişir. Ayrıca, sürdürülebilirlik raporlaması şirketlerin toplum nezdindeki itibarını iyileştirir. Şirketler, toplumsal sorunlarla ilgili aldıkları önlemleri ve bu alanlardaki katkılarını paylaşarak topluma değer sağladıklarını gösterirler. Bu da şirketlerin toplumla güçlü bir bağ kurmasını ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlar. Toplum nezdindeki algıdaki bu iyileşme hem şirketin itibarını hem de sosyal kabulünü artırır. Sonuç olarak, sürdürülebilirlik raporlaması, müşteri güvenini pekiştiren, toplumsal algıyı iyileştiren ve marka sadakatini artıran önemli bir araçtır. Bu raporlamalar, şirketlerin sadece finansal başarısını değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel sorumluluklarını da öne çıkararak, sürdürülebilir bir başarı elde etmelerine katkı sağlar.

8. ESG Raporlamasının Geleceği ve Gelişen Trendler

Yeni teknolojiler, sürdürülebilirlik raporlaması alanını yeniden şekillendirerek veri toplama, analiz etme ve yayma için yenilikçi yöntemler sunmaktadır. Yapay zeka ve makine öğrenimi, örneğin, organizasyonlara büyük miktarda çevresel veriyi işlemek için gelişmiş araçlar sağlayarak sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin doğruluğunu ve verimliliğini artırmaktadır. Bu teknolojiler, karbon ayak izleri ve kaynak kullanımı gibi faktörlerin gerçek zamanlı izlenmesini mümkün kılarak şirketlerin raporlama şeffaflığını sergilemelerine ve uygulamalarını küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu hale getirmelerine olanak tanyabilir. Ayrıca, blok zinciri teknolojisi, tedarik zincirlerini izlemek için güvenli ve şeffaf bir yol sunarak etik tedarik ve sürdürülebilirlik standartlarına uyumu sağlamaktadır. Son zamanlardaki tartışmalarda belirtildiği gibi, özel yatırımcılar, bu yenilikçi yaklaşımlar aracılığıyla yatırımlarının etkisini artırmaya yönelik sürekli çabalar göstermektedir (Compact UNG, 2015). Bu tür gelişmeler, işletmeleri, iklim değişikliği gibi zorluklarla başa çıkarken mevcut en iyi uygulamaları yansıtan daha sağlam sürdürülebilirlik uygulamaları benimsemeye yönlendirecektir.

Yapay zeka teknolojileri, kurumsal raporlama süreçlerinde hız, verimlilik ve sürekli iyileştirme sağlamak için önemli avantajlar sunmaktadır (Cavlak ve diğ., 2024). Kurumsal raporlama ve muhasebe süreçleri genellikle karmaşık, zaman alıcı ve hataya açık işlemler içermektedirken yapay zeka araçları, bu işlemleri hızlı ve verimli bir şekilde yöneterek, hata ve yanlış risklerini

en aza indirmekte ve raporların hazırlanma sürecini kolaylaştırmaktadır (FRC, 2019). Raporlama süreçleri, verilerin doğru şekilde elde edilmesini gerektirdiği için geleneksel olarak emek yoğun ve maliyetli olabilmektedir. Yapay zeka araçları, bu süreci otomatikleştirerek verimliliği artırabilir (Villiers ve diğ., 2024). Ayrıca, Yapay zeka kullanarak veri kalitesi artırılabilir, bu da tahminlerin doğruluğunu iyileştirebilir ve işletme sürekliliği hakkında daha güvenilir görüşler oluşturulmasını sağlayabilir (Anantharaman ve diğ., 2023). Bir diğer önemli fayda ise, Yapay zekanın veri madenciliği ile birleşerek daha doğru kararlar alınmasına olanak tanınmasıdır (Kagwaini, 2019). Yapay zeka, rapor kullanıcılarının karmaşık isteklerini anlayarak en uygun yanıtları sunabilir (Efimova ve Rozhnova, 2019). Ayrıca, Yapay zeka uygulamaları kurumsal raporların açıklamalarını daha anlaşılır hale getirir, bilanço ve performans analizlerini kolaylaştırarak işletme içi ve dışı kullanıcılar için fayda sağlayacaktır. Derin öğrenme destekli Yapay zeka uygulamaları, gerçek zamanlı raporlama yaparak kullanıcıya özel veriler sunabilir, bu da daha hızlı ve daha doğru kararların alınmasına yardımcı olabilir (Lehner ve diğ., 2022). Yapay zekanın kullanımı, özellikle yatırımcılar için yalnızca kurumsal raporlardan değil, aynı zamanda alternatif veri kaynaklarından (makro veriler, sektör verileri gibi) faydalanarak yatırım analizinin etkinliğini artırma imkânı sağlayacaktır (FRC, 2019). Ayrıca, Yapay zekanın blokzinciri teknolojisiyle entegrasyonu, kurumsal raporların denetiminde verimliliği artırarak, gerçek zamanlı güvenilir verilerin kullanılmasını sağlayacaktır (Han, 2023). Bu sayede sürekli denetim yapılabilir ve finansal raporlamanın kalitesi artırılabilir (Estep ve diğ., 2023).

Tüm bu teknolojik gelişmeler oldukça karmaşık ve maliyetli olan sürdürülebilirlik raporlaması süreçlerini kolaylaştırılabilir. Veri toplama ve raporlama maliyetlerini düşürerek tüm firmalar için ulaşılabilir hale getirebilir. Sürdürülebilirlik raporlamasının yaygınlaşması bu şekilde sağlanacaktır. Böylece firmaların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkısı arttırılırken verimlilik ve performans artışları da sağlanacaktır.

9. ESG Raporlamasının Karşılaştığı Zorluklar ve Eleştiriler

Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim performanslarını paydaşlarına iletmek için önemli bir araç haline gelmiştir. Ancak, bu raporlama türü, çeşitli zorluklar ve eleştirilerle karşı karşıya kalmaktadır. Temel sorunlardan biri, standartlaştırılmış bir çerçevenin eksikliğidir. Sürdürülebilirlik raporlaması konusunda birçok uluslararası kurum farklı yöntemler önermektedir. Farklı sektörler ve bölgeler arasındaki raporlama uygulamalarındaki tutarsızlıklar, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarını karşılaştırmayı ve ilerlemeyi etkin bir şekilde değerlendirmeyi

zorlaştırmaktadır. Bu eksiklik, raporların güvenilirliğini ve kullanılabilirliğini azaltmaktadır.

Bunun yanı sıra, çevresel ve sosyal metrikler gibi sürdürülebilirlik ile ilgili verilerin toplanması ve doğruluğunun sağlanması büyük bir operasyonel zorluk teşkil etmektedir. Bazı şirketlerin kamuoyundaki itibarlarını artırmak amacıyla sürdürülebilirlik çabalarını abartması veya yanlış aktarması “yeşil aklama” (greenwashing) olarak bilinen etik dışı bir risk doğurmaktadır. Bu durum, şirketlerin gerçek performanslarını gizleyerek raporların şeffaflığını ve hesap verebilirliğini baltalamaktadır. Özellikle gönüllü temelli çerçeveler, seçici bilgi paylaşımına olanak sağlayarak bu riski daha da artırmaktadır. Yeşil yıkama kavramı, bir kuruluşun çevre dostu olmayan faaliyetlerini gizlemek amacıyla çevre dostu programlar sunarak dikkatleri başka yönlere çekme uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle yeşil yıkama, bir kuruluşun çevreye duyarlı bir imaj oluşturma amacıyla yayımladığı dezenformasyon olarak tanımlanabilir (Netto ve diğ., 2020). Yeşil yıkama, çoğunlukla şirketlerin çevresel taahhütlerini gerçekte yerine getirmeksizin yalnızca olumlu bir çevresel imaj yaratmaya yönelik yanıltıcı uygulamalarıdır (Boran, 2023) Literatür, yeşil yıkamanın yaygınlaşmasının çevresel sorunların çözülmesine katkı sağlamak yerine, tüketicilerin çevre bilincini zayıflatabileceğini ortaya koymuştur. Yeşil pazarlamanın etkinliğini sağlamak için yasal düzenlemeler, bağımsız denetimler ve şeffaflık gibi unsurların kritik olduğu, aynı zamanda yeşil yıkama uygulamalarından kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çevresel sürdürülebilirlik alanındaki şeffaflık ve etik standartların güçlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Delmas ve Burbano, 2011). Ayrıca, kapsamlı bir sürdürülebilirlik raporu hazırlamak, genellikle büyük maliyetler ve önemli ölçüde insan kaynağı gerektirir. Bu durum, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için ciddi bir yük oluşturmaktadır. Çoğu şirket için sürdürülebilirlik raporlaması, sadece uyum sağlanması gereken bir yasal ya da sosyal gereklilik değil, aynı zamanda önemli bir rekabet avantajı yaratma potansiyeline de sahiptir. Ancak bu avantajdan faydalanmak, raporlamanın daha güvenilir ve kapsamlı hale getirilmesini gerektirir.

Son olarak, sürdürülebilirlik standartlarının dinamik ve sürekli değişen yapısı, şirketlerin bu beklentilere adapte olmasını zorlaştırmaktadır. Paydaşların artan talepleri ve sürdürülebilirlik konusundaki farkındalık, organizasyonel kapasiteler üzerinde sürekli bir baskı oluşturmaktadır. Örneğin, hem çevresel hem de sosyal performansa ilişkin daha spesifik ve somut metrikler talep edilmektedir. Bu da şirketlerin daha proaktif ve yenilikçi bir yaklaşım benimsemelerini zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlamanın etkisini artırmak için standartlaştırma, şeffaflık, güvenilirlik

ve paydaş katılımına odaklanması kritik öneme sahiptir. Şirketlerin yalnızca raporlarında açıklama yapmakla kalmayıp, aynı zamanda bu açıklamaların gerçek dünyadaki etkilerini göstermesi, hem raporlamanın kalitesini hem de sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleşme ihtimalini artıracaktır. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlamasının finansal raporlamayla entegre edilmesi ve daha somut düzenleyici çerçevelerle desteklenmesi, uzun vadede iş dünyasında güvenilirliği artırmak için kaçınılmazdır.

10. Sonuç ve Öneriler

Sürdürülebilirlik ve ESG odaklı raporlama, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal sorumluluklarını bir araya getirerek uzun vadeli değer yaratma stratejilerinin merkezine yerleşmiştir. Bu çalışmada, ESG unsurlarının işletmeler için neden önemli olduğu, raporlamanın sağladığı faydalar ve karşılaşılan zorluklar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. ESG raporlaması, işletmelerin sadece yasal ve etik sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda paydaşlarla güven inşa etmek, yatırımcı ilgisini çekmek, toplum nezdinde olumlu bir itibar oluşturmak ve operasyonel verimliliği artırmak gibi stratejik avantajlar da sunmaktadır. Bu bağlamda ulaşılan sonuçlar şunlardır:

- **Şeffaflık ve Güven:** ESG odaklı raporlamalar, şirketlerin faaliyetleri hakkında paydaşlarına açık ve hesap verebilir bir görünüm sunmasını sağlamaktadır. Şeffaflık, yatırımcı güveninin artmasında ve piyasa değerinin yükselmesinde kritik bir rol oynamaktadır.
- **Risk Yönetimi ve İtibar Yönetimi:** Çevresel risklere uyum sağlama, toplumsal beklentilere cevap verme ve yönetim standartlarını geliştirme, şirketlerin olası itibar kayıplarını ve yasal riskleri minimize etmelerine olanak tanımaktadır.
- **Rekabet Avantajı:** ESG uygulamaları, şirketlerin hem finansal hem de operasyonel performanslarını iyileştiren bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle karbon emisyonlarının azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve sosyal katma değer sağlayan projeler, rekabet avantajını güçlendirmektedir.
- **Paydaş İlişkilerinde Güçlenme:** ESG raporlaması, paydaş beklentilerine duyarlı ve sürdürülebilir bir iş modeli inşa etmeyi teşvik ederek iş birliği fırsatlarını artırmaktadır.
- **Kapsam:** Sürdürülebilirlik raporlaması hızla yaygınlaşmasına rağmen zorunluluk kapsamına girmeyen KOBİ'lerde gelişiminin yavaş

olacağı öngörülmektedir. Bu noktada teşvik ve eğitimler ile sürecin hızlandırılması ve yaygınlaştırılması sağlanabilir.

Bu doğrultuda işletmelerin ESG performanslarını iyileştirmek ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için şu stratejik adımları atmaları önerilmektedir:

- **Sürdürülebilirlik Stratejilerinin Entegrasyonu:** ESG hedefleri, işletmelerin genel stratejik planlamalarına entegre edilmeli ve bu hedeflere ulaşmak için somut bir yol haritası oluşturulmalıdır.
- **Dijitalleşme ve Veri Yönetimi:** ESG verilerinin etkin şekilde toplanması, analizi ve raporlanması için dijital araçlar ve büyük veri analitiği kullanılmalıdır. Teknolojik altyapıların geliştirilmesi bu sürecin başarısını artıracaktır.
- **Paydaş Katılımının Güçlendirilmesi:** Çalışanlar, müşteriler, yatırımcılar ve toplum dahil tüm paydaşların süreçlere dahil edilmesi sağlanmalıdır. Eğitim programları, geri bildirim mekanizmaları ve katılımcı platformlar bu amaca hizmet edebilir.
- **Düzenleyici Uyumluluk ve Proaktif Yaklaşım:** ESG raporlaması, ulusal ve uluslararası düzenlemelere uygun şekilde tasarlanmalı; aynı zamanda gelecekteki düzenlemelere proaktif bir yaklaşımla hazırlanmalıdır.
- **Bağımsız Denetim ve Sertifikasyon:** Raporlamaların güvenilirliğini artırmak için bağımsız denetim kuruluşlarından destek alınmalı ve uluslararası kabul görmüş standartlara uyum sağlanmalıdır.
- **Eğitim ve Mentörlük:** Sürdürülebilirlik raporlaması süreç olarak karmaşık ve uzmanlık gerektirmektedir. Özellikle KOBİ'ler için uygulanması insan kaynağı ve maliyetler açısından zorlayıcı olabilir. İlgili kurum ve üniversiteler öncülüğünde eğitim ve mentörlük programları düzenlemelidir.

Sonuç olarak, ESG odaklı sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin sorumlu ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etme yolundaki en önemli araçlarından biridir. Bu raporlamalar, yalnızca çevresel ve toplumsal sorunlara çözüm üretmekle kalmamakta; aynı zamanda işletmelerin uzun vadeli karlılığını ve piyasa değerini artıran bir stratejik araç olarak işlev görmektedir. İşletmeler, bu süreçlere etkin şekilde uyum sağlayarak rekabet avantajlarını güçlendirebilir ve paydaşlarına sürdürülebilir bir değer yaratma sözü verebilirler.

Kaynakça

- Abela, M., & Mora, A. (2012). Understanding the consequences of accounting standards in Europe: The role of EFRAG. *Accounting in Europe*, 9(2), 147-170.
- Abeysekera, I. (2022). A framework for sustainability reporting. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 13(6), 1386-1409.
- Abeysekera, I. (2022). A framework for sustainability reporting. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 13(6), 1386-1409.
- Adams, C. (2002), "Internal organisational factors influencing corporate social and ethical reporting: beyond current theorising", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 15 No. 2, pp. 223-250.
- Adams, C. A., & Whelan, G. (2009). Conceptualising future change in corporate sustainability reporting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(1), 118-143.
- Ahn, M., Jung, D., Kim, J. T., Lee, W. J., & Sunwoo, H. Y. (2023). Do more readable sustainability reports provide more value-relevant information to shareholders?. *Finance Research Letters*, 57, 104154.
- Anantharaman, D., Rozario, A., & Zhang, C. A. (2023). Artificial Intelligence and Financial Reporting Quality. Available at SSRN 4625279.
- Arnold, M., Bassen, A. and Frank, R. (2012), "Integrating sustainability reports into financial statements: an experimental Study", Working Paper, available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2030891 (accessed 23 April 2015).
- Atkinson, G. 2000. "Measuring Corporate Sustainability." *Journal of Environmental Planning and Management*, 43(2), 235-252.
- Bakos, J., Siu, M., Orenge, A., & Kasiri, N. (2020). An analysis of environmental sustainability in small & medium sized enterprises: Patterns and trends. *Business Strategy and the Environment*, 29, 1285-1296.
- Barangă, L. P., & Țanea, E. I. (2022). Introducing the ESG reporting—benefits and challenges. *Journal of Financial Studies*, 7(13), 174-181.
- Barkemeyer, R., Preuss, L., & Lee, L. (2015). On the effectiveness of private transnational governance regimes—Evaluating corporate sustainability reporting according to the Global Reporting Initiative. *Journal of World Business*, 50(2), 312-325.
- Baumgartner, R. J., Ebner, D. 2010. "Corporate Sustainability Strategies: Sustainability Profiles And Maturity Levels". *Sustainable Development*, 18(2), 76-89.
- Becker, H. A., & Vanclay, F. (Eds.). (2003). *The international handbook of social impact assessment: Conceptual and methodological advances*. Edward Elgar Publishing.

- Beyne, J., Visser, W. and Allam, I. (2021), “Sustainability reporting in the Antwerp Port ecosystem”, Understanding the Relationship between Reporting on the Sustainable Development Goals and Integrated Thinking, *Frontiers in Sustainability*, Belgium Article 689739, Vol. 2, doi: 10.3389/frsus.2021.689739.
- Bigeni, C. (2013). International Integrated Reporting Council (IIRC) prototype@ theiirc.org.
- Bititci, U. S., Mendibil, K., Martinez, V., & Albores, P. (2005). Measuring and managing performance in extended enterprises. *International Journal of Operations & Production Management*.
- Boran, T. (2023). Çevre Dostu Mesajlar: Yeşil pazarlama mı yoksa yeşil yıkama mı? Bir Literatür Taraması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24(2), 323-339.
- Branco, M.C. and Delgado, C. (2011), “Research on corporate social responsibility and disclosure in Portugal”, *Social Responsibility Journal*, Vol. 7 No. 2, pp. 202-217
- Brief, S. (2022). Task Force on Climate Related Financial Disclosures (TCFD).
- Broadstock, D. C., Chan, K., Cheng, L. T., & Wang, X. (2021). The role of ESG performance during times of financial crisis: Evidence from COVID-19 in China. *Finance research letters*, 38, 101716.
- Buallay, A., & Al-Ajmi, J. (2020). The role of audit committee attributes in corporate sustainability reporting: Evidence from banks in the Gulf Cooperation Council. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(2), 249-264.
- Burritt, R.L. and Schaltegger, S. (2010), “Sustainability accounting and reporting: fad or trend?”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 23 No. 7, pp. 829-846
- Cavlak, H., Kurt, E. S., & Kalafat, M. (2024). Yapay Zekâ Ve Kurumsal Raporlama: Scopus Veritabanındaki Yayınların Bibliyometrik Analizi. *Finansal Analysis/Mali Cozum Dergisi*, 34(158).
- CDP Climate Change Report 2016 (<https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/001/233/original/CEE-edition-climate-change-report-2016.PDF>)
- Chua, W. F., James, R., King, A., Lee, E., & Soderstrom, N. (2022). Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) Implementation: An Overview and Insights from the Australian Accounting Standards Board Dialogue Series. *Australian Accounting Review*, 32(3), 396-405.
- Chvatalová, Z., Kocmanová, A., and Dočekalová, M. 2011. “Corporate Sustainability Reporting and Measuring Corporate Performance”, *In International Symposium on Environmental Software Systems*, Springer, Berlin, Heidelberg. 245-254.

- Clark, G. L., Feiner, A., & Viehs, M. (2015). From the stockholder to the stakeholder: How sustainability can drive financial outperformance. *Available at SSRN 2508281*.
- Çalışkan, A. Ö. (2012). Sürdürülebilirlik Raporlaması. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 5(1), 41-68.
- Çoban Kumbalı, H., İncekara, M. & Sarıkaya, M. (2022). KOBİ'lerde çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik: Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye karşılaştırması. *KAÜİİBFD*, 13(26), 789-823
- Daub, C. H. 2007. "Assessing The Quality Of Sustainability Reporting: An Alternative Methodological Approach". *Journal of Cleaner Production*, 15(1), 75-85.
- de Araújo Sarmiento, A. (2024). Strategies for Implementing Corporate Social Responsibility in Supporting Environmental Sustainability: a Theoretical Study. *International Journal of Financial Economics*, 1(5), 1060-1068.
- de Freitas Netto, S. V., Sobral, M. F. F., Ribeiro, A. R. B., & Soares, G. R. D. L. (2020). Concepts and forms of greenwashing: A systematic review. *Environmental Sciences Europe*, 32, 1-12.
- de Villiers, C., Dimes, R., La Torre, M., & Molinari, M. (2024). The International Sustainability Standards Board's (ISSB) past, present, and future: critical reflections and a research agenda. *Pacific Accounting Review*, 36(2), 255-273.
- De Villiers, C., La Torre, M., & Molinari, M. (2022). The Global Reporting Initiative's (GRI) past, present and future: critical reflections and a research agenda on sustainability reporting (standard-setting). *Pacific accounting review*, 34(5), 728-747.
- Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The drivers of greenwashing. *California management review*, 54(1), 64-87.
- Delmas, M., and Blass, V. D. 2010."Measuring Corporate Environmental Performance: The Trade-Offs Of Sustainability Ratings". *Business Strategy and the Environment*, 19(4), 245-260
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business strategy and the environment*, 11(2), 130-141.
- Efimova, O., Rozhnova, O., & Gorodetskaya, O. (2019, October). Xbrl as a tool for integrating financial and non-financial reporting. In *The 2018 International Conference on Digital Science* (pp. 135-147). Cham: Springer International Publishing.
- Elidrissy, A. (2024). Comparative Review of ESG Reporting Standards: ESRS European Sustainability Reporting Standards" versus ISSB "International Sustainability Standards Board. *International Multilingual Journal of Science and Technology*, 3, 7191-7198.

- Eliot Metzger et al., 2009 Sharpening the Cutting Edge: Corporate Action for a Strong, Low-Carbon Economy
- Elkington, J. 1997. "The Triple Bottom Line. Environmental Management: Readings and cases", 2. Environmental sciences, 18(5).
- Epstein, M. J., and Roy, M. J. 2001. "Sustainability in Action: Identifying And Measuring The Key Performance Drivers". Long range planning, 34(5), 585-604.
- Erol, M, Ayboğa,H.. (2021). İktisadi Açıdan Kurumsal Sürdürülebilirlik Süreci ve Raporlaması, Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 5(2), 115-124.
- Estep, C., Griffith, E. E., & MacKenzie, N. L. (2024). How do financial executives respond to the use of artificial intelligence in financial reporting and auditing?. *Review of Accounting Studies*, 29(3), 2798-2831.
- European comissionon (2021) (https://commission.europa.eu/document/download/563392ba-ae18-4ff5-827c-6bc94435f03c_en?filename=com_2021_566_1_en_act_part1_v8.pdf)
- Figge, F. and Hahn, T. (2004). "Sustainable Value Added—Measuring Corporate Contributions To Sustainability Beyond Eco-Efficiency". *Ecological economics*, 48(2), 173-187.
- Fonseca, A., McAllister, M. L., & Fitzpatrick, P. (2014). Sustainability reporting among mining corporations: a constructive critique of the GRI approach. *Journal of cleaner production*, 84, 70-83.
- Fortuneturkiye, (2023), Fortune 500 Türkiye Şirketlerinin Sürdürülebilirlik Barometresi (<https://www.fortuneturkey.com/fortune-500-turkiye-sirketleri-surdurulebilirlik-yolun-basinda>)
- Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of sustainable finance & investment*, 5(4), 210-233.
- Gao, S., Heravi, S. ve Xiao, J. (2005). Determinants of Corporate Social and Environmental Reporting in Hong Kong: A Research Note, *Accounting Forum*, 29, 233-242.
- García Torea, N. (2022). Sustainability Accounting Standards Board (SASB). In *Encyclopedia of Sustainable Management* (pp. 1-3). Cham: Springer International Publishing.
- García-Sánchez, I. M., & Martínez-Ferrero, J. (2018). How do independent directors behave with respect to sustainability disclosure?. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(4), 609-627.
- Gençoğlu, Ü. G., & Aytaç, A. (2016). Türkiye’de kurumsal sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalar ve yasal düzenlemeler. *Is, Güc: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 18(4).

- Graymore, M. L. (2014). Sustainability reporting: An approach to get the right mix of theory and practicality for local actors. *Sustainability*, 6(6), 3145-3170.
- Guan, J. and Noronha, C. (2013), "Corporate social responsibility reporting research in the Chinese academia: a critical review", *Social Responsibility Journal*, Vol. 9 No. 1, pp. 33-55.
- Guthrie, J., & Farneti, F. (2008). GRI sustainability reporting by Australian public sector organizations. *Public Money and management*, 28(6), 361-366.
- Hąbek, P. (2014). Evaluation of sustainability reporting practices in Poland. *Quality & Quantity*, 48(3), 1739-1752.
- Hahn, R. and Kühnen, M. (2013), "Determinants of sustainability reporting: a review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research", *Journal of Cleaner Production*, Vol. 59, pp. 5-21.
- Hales, J. (2021). Sustainability accounting standards board (SASB). In *World Scientific Encyclopedia of Climate Change: Case Studies of Climate Risk, Action, and Opportunity Volume 3* (pp. 37-41).
- Han, H., Shiwakoti, R. K., Jarvis, R., Mordi, C., & Botchie, D. (2023). Accounting and auditing with blockchain technology and artificial Intelligence: A literature review. *International Journal of Accounting Information Systems*, 48, 100598.
- Hassan, A., Wright, A., & Struthers, J. (2013). Carbon Disclosure Project (CDP) scores and the level of disclosure on climate change related activities: an empirical investigation of the FTSE 100 companies. *International Journal of Sustainable Economy*, 5(1), 36-52.
- https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/corporate-sustainability-reporting-directive_en
- <https://integratedreporting.ifrs.org/news/iirc-and-sasb-form-the-value-reporting-foundation-providing-comprehensive-suite-of-tools-to-assess-manage-and-communicate-value>
- <https://www.efrag.org/en/sustainability-reporting/about-sustainability-reporting>
- <https://www.globalreporting.org/>
- <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2022/03/ifrs-foundation-signs-agreement-with-gri>
- <https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2023/07/foundation-welcomes-tcdf-responsibilities-from-2024/>
- <https://yesilbuyume.org/ilk-zorunlu-kurumsal-surdurulebilirlik-raporlama-cerçevesi-avrupa-surdurulebilirlik-raporlamasi-standartlari>

- Huang, T. ve Wang, A. (2010). Sustainability Reports in China: Content Analysis, 2010 International Conference on Future Information Technology and Management Engineering, 154-158.
- IFAC, The State of Play: Sustainability Disclosure & Assurance, 2023 (<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/discussion/state-play-sustainability-assurance>)
- Ikpor, I.M.; Bracci, E.; Kanu, C.I.; Ievoli, R.; Okezie, B.; Mlanga, S.; Ogbaekirigwe, C. (2022). Drivers of Sustainability Accounting and Reporting in Emerging Economies: Evidence from Nigeria. *Sustainability*, 14, 3780.
- International Integrated Reporting Council (IIRC), 2013. "International Integrated Reporting Framework", December 2013, <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>
- Kagwaini, D. M. (2019). The Role of IASB on Corporate Reporting Disclosures: Use of Artificial Intelligence.
- Kaspereit, T. and Lopatta, K. 2016. "The Value Relevance Of Sam's Corporate Sustainability Ranking and GRI Sustainability Reporting in the European Stock Markets". *Business Ethics: A european review*, 25(1), 1-24.
- KGK (2023), Soru ve Cevaplarla Sürdürülebilirlik Raporlaması, Ankara
- Kloviene, L. and Speziale, M.-T. (2014), "Sustainability reporting as a challenge for performance measurement: literature review", *Economics and Business*, Vol. 26, pp. 44-53.
- Kolk, A. (2003), "Trends in sustainability reporting by the fortune global 250", *Business Strategy and the Environment*, Vol. 12 No. 5, pp. 279-291.
- Kolk, A. (2005). Sustainability reporting. *VBA journal*, 21(3), 34-42.
- Kostyuchenko, V., Tertychna, A., Shavlova, K., & Shykuta, V. (2024). ESG REPORTING AS A TOOL FOR CREATING VALUE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABILITY. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, (April 26, 2024; Bologna, Italy), 66-75.
- KPMG (2022) Big Shifts Small Steps, Survey of Sustainability Reporting 2022 <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf>
- Kucukvar, M., and Tatari, O. 2013. "Towards A Triple Bottom-Line Sustainability Assessment Of the US Construction Industry". *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 18(5), 958-972.
- Lehner, O. M., Leitner-Hanetseder, S., Eisl, C., & Knoll, C. (2022). Artificial Intelligence-driven Accounting (AIDA): Future Insights and Organisational Implications. In *Artificial Intelligence in Accounting* (pp. 6-34). Routledge.

- Lindgreen, A., and Swaen, V. 2010. "Corporate social responsibility". *International journal of management reviews*, 12(1), 1-7.
- Maystadt, P. (2017). Why and how EFRAG was reformed. *Accounting, Economics, and Law: A Convivium*, 7(2), 31-34.
- McBrien, M., Zimonyi, M., & Astley, D. (2021). Climate disclosure standards board (CDSB). In *World Scientific Encyclopedia of Climate Change: Case Studies of Climate Risk, Action, and Opportunity Volume 3* (pp. 29-36).
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of environmental sustainability*, 1(1), 2.
- Nielsen, C. (2023). ESG Reporting and Metrics: From Double Materiality to Key Performance Indicators. *Sustainability*, 15(24), 16844.
- Nikolaou, I. E., and Matrakoukas, S. I. 2016. "A Framework To Measure Eco-Efficiency Performance Of Firms Through EMAS Reports". *Sustainable Production and Consumption*, 8, 32-44.
- Nikolaou, I. E., Tsalis, T. A., and Evangelinos, K. I. 2019. "A Framework To Measure Corporate Sustainability Performance: A Strong Sustainability-based View Of Firm". *Sustainable Production and Consumption*, 18, 1-18
- OECD (2024), Global Corporate Sustainability Report 2024 (https://www.oecd.org/en/publications/global-corporate-sustainability-report-2024_8416b635-en.html)
- Our Common Future, 1987 (<https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>)
- Özer, O. (2010). Kurumsal Sürdürülebilirlik Ölçümü: Avrupa ve ABD Şirketlerinin Sektörel Bazda Karşılaştırmalı Analizi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özevin, O. (2022a) Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümünde Alternatif Yaklaşımlar. *Research in Social Sciences, Volume III*, 15
- Özevin, O. (2022b). Kurumsal sürdürülebilirlik performansının entropi ve TOPSİS yöntemleriyle ölçülmesi: BIST şirketleri üzerine bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (95), 75-98.
- Palit, S. (2018). Emerging Significance of Sustainability Accounting and Reporting In India-A Conceptual Study. *International Journal of Accounting and Financial Management Research*, 8(4), 1-6.
- Pérez, A. (2015), "Corporate reputation and CSR reporting to stakeholders", *Corporate Communications: An International Journal*, Vol. 20 No. 1, pp. 11-29.
- Saban, M., Küçükler, H., & Küçükler, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik İle İlgili Raporlama Çerçevesi Ve Sürdürülebilirlik Raporlamasında Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 101-115.

- Salzmann, O., Ionescu-Somers, A., and Steger, U. 2005. "The Business Case For Corporate Sustainability: Literature Review and Research"
- Schaltegger, S., Burritt R. L. (2010). Sustainability Accounting for Companies: Catch Phrase or Decision Support for Business Leaders?. *Journal of World Business*, 45, 375-384.
- Searcy, C. 2011. "Updating corporate sustainability performance measurement systems", *Measuring Business Excellence*, Vol. 15 No. 2, pp. 44-56.
- Siew, R. Y. (2015). A review of corporate sustainability reporting tools (SRTs). *Journal of environmental management*, 164, 180-195.
- Siew, R. Y., Sepasgozar, S. M., & Akbarnezhad, A. (2015). Barriers in implementing sustainable construction. *Proceedings of International Structural Engineering and Construction*, 2(1), 769-794.
- Slater, A., & Gilbert, S. (2004). The evolution of business reporting: Make room for sustainability disclosure. *Environmental Quality Management*, 14(1), 41-48.
- Şahin, Z., & Çankaya, F. (2018). KOBİ'lerde Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), 117-132.
- Şeker, Y., & Şengür, E. (2022). ÇEVRESEL, SOSYAL VE KURUMSAL YÖNETİM (ESG) PERFORMANSI: ULUSLARARASI BİR ARAŞTIRMA. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 15(2), 349-387.
- Throsby, D. (2017), "Culturally sustainable development: theoretical concept or practical policy instrument?", *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 23 No. 2, pp. 133-147, doi: 10.1080/10286632.2017.1280788.
- Tokgöz, N., & Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: Geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 249-275.
- Turhan, G. D., Özen, T., & Albayrak, R. S. (2018). Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, stratejik önemi ve sürdürülebilirlik performansı ölçümü. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 17-37.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebeye yansımaları: Sürdürülebilirlik muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1).
- Tyteca, D., Carlens, J., Berkhout, F., Hertin, J., Wehrmeyer, W., and Wagner, M. 2002. "Corporate environmental performance evaluation: evidence from the MEPI project." *Business Strategy and the Environment*, 11(1), 1-13.
- UN Global Compact Bulletin - September 2015 (<https://unglobalcompact.org/library/3051>)
- UNESCO (2021) (<https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/5839>)

- Waas, B. (2021). The “S” in ESG and international labour standards. *International journal of disclosure and governance*, 18(4), 403-410.
- Wiedmann, T., & Minx, J. (2008). A definition of ‘carbon footprint’. *Ecological economics research trends*, 1(2008), 1-11.
- Wood, D. J. (2010). Measuring corporate social performance: A review. *International journal of management reviews*, 12(1), 50-84.
- Woods, M. (2003). The global reporting initiative. *The CPA journal*, 73(6), 60.
- World Economic Forum (2020) Measuring Stakeholder Capitalism: Towards Common Metrics and Consistent Reporting of Sustainable Value Creation
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması1. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yüksel, F. (2024). Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Raporu ve Raporlamayı Etkileyen Faktörler: BİST İmalat Sektöründe Bir İnceleme. *Hirit Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(Sp. Issue), 24-41.